

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. Н. КАРАЗІНА**

Факультет геології, географії, рекреації і туризму

***Кафедра соціально-економічної географії і регіоналістики імені
Костянтина Немця***

До захисту допустити

Завідувач кафедри _____ Людмила НЕМЕЦЬ

«_____» _____ 2024 р.

**ХАРАКТЕРИСТИКА ТУРИСТСЬКО-РЕКРЕАЦІЙНИХ
РЕСУРСІВ КАНАДИ**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

Виконав: студент 4 курсу, групи ГЕ-41
спеціальності 106. Географія, ОПП «Економічна,
соціальна географія та регіональний розвиток»
Білецький Сергій Олександрович

Науковий керівник:

к. геогр. н., доцент Гусева Наталія Володимирівна

Кваліфікаційна робота захищена з оцінкою

Голова ЕК Тарас ПОГРЕБСЬКИЙ

Секретар ЕК Олена ПЕДЬ

«_____» _____ 2024 р.

Харків – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТУРИСТСЬКО-РЕКРЕАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ.....	5
1.1. Туристсько-рекреаційні ресурси: визначення поняття	5
1.2. Класифікація туристсько-рекреаційних ресурсів	7
РОЗДІЛ 2 ХАРАКТЕРИСТИКА ТУРИСТСЬКО-РЕКРЕАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ КАНАДИ.....	10
2.1. Природні туристсько-рекреаційні ресурси.....	10
2.1.1. Орографічні і спелеологічні ресурси.....	10
2.1.2. Кліматичні ресурси.....	16
2.1.3. Гідрологічні і бальнеологічні ресурси.....	19
2.1.4. Флористичні і фауністичні ресурси.....	23
2.2. Природно-антропогенні туристсько-рекреаційні ресурси	24
2.3. Історико-культурні туристсько-рекреаційні ресурси	38
2.4. Об'єкти Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.....	44
РОЗДІЛ 3 ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ТУРИСТСЬКО-РЕКРЕАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ КАНАДИ.....	53
3.1. Особливості туризму Канади.....	53
3.1.1. В'їзний туризм.....	53
3.1.2. Внутрішній туризм.....	57
3.1.3. Доходи від туризму.....	59
3.2. Перспективи розвитку туризму Канади.....	61
ВИСНОВКИ.....	65
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	67

ВСТУП

Актуальність дослідження. Канада як найбільша країна Північної Америки та друга за площею країна світу має надзвичайно різноманітний туристсько-рекреаційний потенціал, що дозволило їй стати важливим туристичним регіоном світу. Як і в минулому, так і зараз туристи захоплюються нескінченно різноманітними канадськими ландшафтами: вкритим фіордами узбережжям Британської Колумбії, могутньою величчю Канадських Скелястих гір, безкрайними просторами прерій, озерами, лісами та річками центральної Канади, Атлантичним узбережжям з його численними затоками, бухтами, пляжами і мальовничими краєвидами, Ніагарським водоспадом, арктичним середовищем з дивовижним полярним сяйвом тощо. Також туристів надзвичайно приваблюють канадські міста завдяки своєрідній міській культурі і мистецтву, різноманітності, цікавим подіям, а також значній кількості національних парків та історичних місць. 22 об'єкти Канади занесені до списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, ще 10 – до попереднього списку. В той же час глобальна криза, викликана пандемією COVID-19, сильно вдарила по туристичному сектору Канади, обумовивши катастрофічне падіння показників (у деяких випадках на 85-86 %). Відновлення канадського туристичного сектору та його потенційний (трансформаційний) розвиток потребують глибокого аналізу туристсько-рекреаційного потенціалу країни та пошуку нових туристичних можливостей.

Метою кваліфікаційної роботи бакалавра є проведення комплексної характеристики туристсько-рекреаційних ресурсів Канади. Для досягнення поставленої мети були визначені наступні **завдання**:

- розкрити теоретичні основи дослідження туристсько-рекреаційних ресурсів, зокрема дати визначення поняття «туристсько-рекреаційні ресурси», розглянути їх класифікацію за різними авторами;
- дати характеристику природних, природно-антропогенних та історико-культурних туристсько-рекреаційних ресурсів Канади;
- ознайомитися з об'єктами Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО на території Канади;

- визначити структурно-динамічні та регіональні особливості розвитку туризму Канади як сектору економіки, який використовує туристсько-рекреаційні ресурси;
- розглянути перспективи розвитку туризму Канади.

Об'єктом дослідження виступають туристсько-рекреаційні ресурси, а **предметом** – особливості туристсько-рекреаційних ресурсів Канади.

Інформаційна база дослідження. Кваліфікаційна робота базується на інформаційних і статистичних матеріалах міжнародних і канадських організацій та видань: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Man and the Biosphere Programme та World Heritage Convention), Government of Canada, OECDilibrary, Statista, United Nations World Tourism Organization, WorldData.info, Destination Canada, Britannica, ResearchGate, The canadian encyclopedia та деяких інших; інформаційних ресурсах з мережі Інтернет; наукових і навчально-методичних виданнях, розміщених на сайті Центральної наукової бібліотеки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, тощо.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження були апробовані на міжнародній науково-практичній конференції студентів, аспірантів та молодих науковців «Регіон – 2024: суспільно-географічні аспекти», яка проходила 4 квітня 2024 року на базі кафедри соціально-економічної географії і регіонознавства імені Костянтина Немця Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна [3].

Обсяг і структура роботи. Кваліфікаційна робота бакалавра викладена на 73 сторінках (без додаків). Структура роботи включає вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел (63 найменування) та додатки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТУРИСТСЬКО-РЕКРЕАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ

1.1. Туристсько-рекреаційні ресурси: визначення поняття

У зв'язку з порівняною молодістю існування на пострадянському просторі наук, пов'язаних з дослідженням рекреації і туризму, зокрема географії туризму та рекреаційної географії, в цих науках досі не склалося усталеного понятійно-термінологічного апарату. В результаті, в різних наукових джерелах можна зустріти значну кількість модифікацій та визначень понять, що стосуються туристичних і рекреаційних ресурсів, зокрема туристські ресурси, туристсько-рекреаційні ресурси, рекреаційно-туристичні ресурси, рекреаційно-туристські ресурси тощо. Найбільш поширені визначення цих понять представлені в рис. 1.1.

РЕКРЕАЦІЙНІ РЕСУРСИ - це

- сукупність природних й антропогенних геосистем, тіл та явищ природи, які мають комфортні властивості і споживчу вартість для рекреаційної діяльності, і можуть бути використані з метою відпочинку та оздоровлення людей певного сегменту ринку в певний час за допомогою існуючих технологій і матеріальних можливостей. Вони включають як компоненти природного середовища, так і феномени соціо-культурного характеру (В.Ф. Кифяк) [6];
- явища, процеси або об'єкти природного й антропогенного походження, які відзначаються унікальністю, оригінальністю, естетичною привабливістю, цілющою й оздоровчою значущістю й на певному рівні розвитку продуктивних сил можуть бути використані для задоволення туристсько-рекреаційних потреб суспільства й організації галузі, що спеціалізується на туристсько-рекреаційному обслуговуванні населення (І.Г.Мельник) [12];
- об'єкти і явища природного та антропогенного походження, що мають сприятливі для рекреаційної діяльності якісні і кількісні параметри і виступають матеріальною основою для територіальної організації оздоровлення і лікування людей, формування і спеціалізації рекреаційних районів (центрів) та забезпечують їх економічну ефективність (В.І. Стафійчук) [15];
- об'єкти, процеси та явища природного й антропогенного походження, що виступають матеріальною базою для відпочинку й оздоровлення людей через їх відповідні параметри (П.О. Масляк) [10]

ТУРИСТИЧНІ РЕСУРСИ, ТУРИСТСЬКІ РЕСУРСИ - це

- пропонувані або такі, що можуть пропонуватися, туристичні пропозиції на основі та з використанням об'єктів державної, комунальної чи приватної власності (Закон України "Про туризм") [4];
- сукупність природних та штучно створених людиною об'єктів, що мають комфортні властивості та придатні для створення туристичного продукту (В.Ф. Кифяк) [6];
- сукупність природних і соціально-культурних комплексів та їх елементів, що сприяють задоволенню фізіологічних та соціальних потреб людини, відновленню її працездатності і які при сучасній та перспективній структурі рекреаційних потреб і техніко-економічних можливостях, використовуються для прямого й опосередкованого споживання та виробництва туристичного продукту (І.В. Смаль) [13];
- об'єкти природи, історії, культури, поточні події, явища, які можуть бути використані у процесі створення та реалізації туристичного продукту, будучи мотиваційною підставою для його вибору, наприклад, за видом, сезоном та іншими ознаками (О.О.Любіцева, Є.В. Панкова, В.І. Стафійчук) [8];
- специфічні властивості природного середовища, а також їх поєднання, прояви людської діяльності, природні, історичні, соціально-культурні об'єкти, які є предметами зацікавлення туристів, стимулюють їх до подорожі, здатні задовольнити їхні потреби у відновленні та розвитку фізичних, емоційних та інтелектуальних сил (М.П. Мальська, В.В.Худо, В.І. Цибух) [9]

ТУРИСТСЬКО-РЕКРЕАЦІЙНІ РЕСУРСИ, РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНІ РЕСУРСИ - це

- об'єкти та явища природного, природно-антропогенного, соціального походження, що використовуються для туризму, лікування, оздоровлення та впливають на територіальну організацію рекреаційної діяльності, формування рекреаційних районів (центрів), їх спеціалізацію та економічну ефективність; сукупність природних, природно-технічних, соціально-економічних комплексів та їх елементів, що сприяють відновленню та розвитку фізичних і духовних сил людини, її працездатності та при сучасній і перспективній структурі рекреаційних потреб і техніко-економічних можливостях використовуються для прямого й опосередкованого споживання, надання рекреаційно-туристських і курортно-лікувальних послуг (О.О. Бейдик) [1];
- закономірне поєднання компонентів природи, соціально-економічних умов та культурних цінностей, які на даному рівні розвитку суспільства можна вважати передумовами задоволення туристично-рекреаційних потреб населення та соціального запиту, організації туристсько-рекреаційної індустрії (І.В. Мацола) [11];
- компоненти географічного довкілля, об'єкти антропогенної діяльності, які завдяки таким властивостям, як унікальність, історична або художня цінність, оригінальність, естетична привабливість і лікувально-оздоровча значущість, можуть бути використані для організації різноманітних видів рекреаційних занять (І.В. Стафійчук) [15]

Рис. 1.1. Визначення понять «рекреаційні ресурси», «туристичні ресурси», «туристсько-рекреаційні ресурси», «рекреаційно-туристичні ресурси» за різними авторами і джерелами (побудовано автором)

1.2. Класифікація туристсько-рекреаційних ресурсів

Надзвичайне різноманіття туристсько-рекреаційних ресурсів обумовило існування багатьох варіантів їх класифікацій. На рис. 1.2 показані деякі класифікації, розроблені українськими дослідниками в галузі рекреації і туризму.

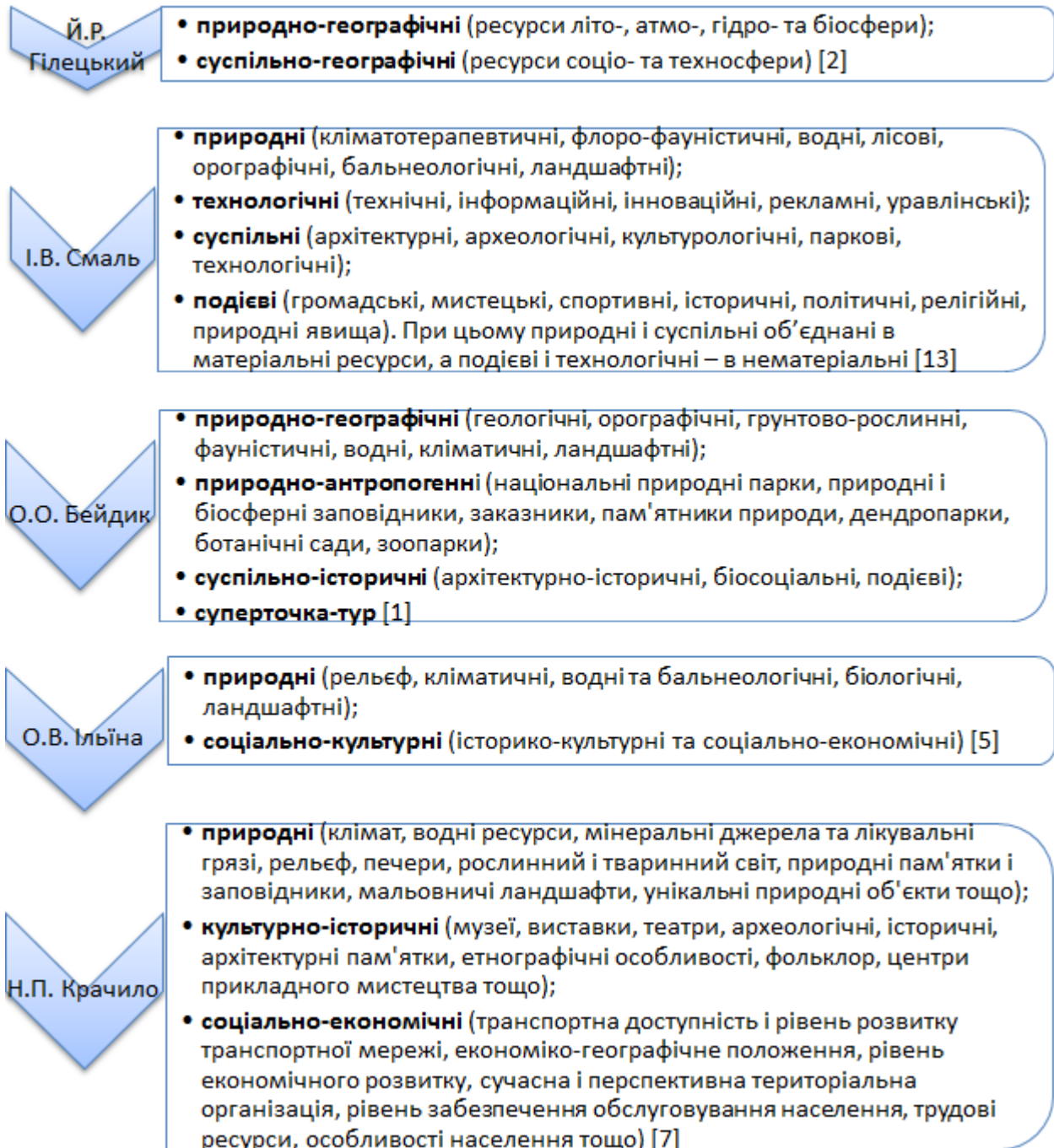

Рис. 1.2. Класифікації туристсько-рекреаційних ресурсів за різними авторами (побудовано автором)

Аналіз різних варіантів класифікацій дозволив розробити узагальнену класифікацію туристсько-рекреаційних ресурсів. Всі туристсько-рекреаційні ресурси були розділені на три види:

- природні (геологічні й палеонтологічні, геоморфологічні й орографічні, кліматичні, гідрографічні та гідрологічні, бальнеологічні, ґрунтово-рослинні та лісові, зоологічні, ландшафтно-пейзажні);
- природно-антропогенні (природоохоронні території різних типів – біосферні та природні заповідники, національні і ландшафтні парки, заказники, пам'ятки природи, заповідні урочища, ботанічні сади, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва, зоопарки, лісопарки, лугопарки, гідропарки, дендропарки тощо);
- історико-культурні (пам'ятники історії та культури, архітектурно-історичні, музейні комплекси, культові споруди та місця паломництва, етнографічні, біосоціальні, археологічні, пам'ятки мистецтва, документальні, подієві) (рис. 1.3).

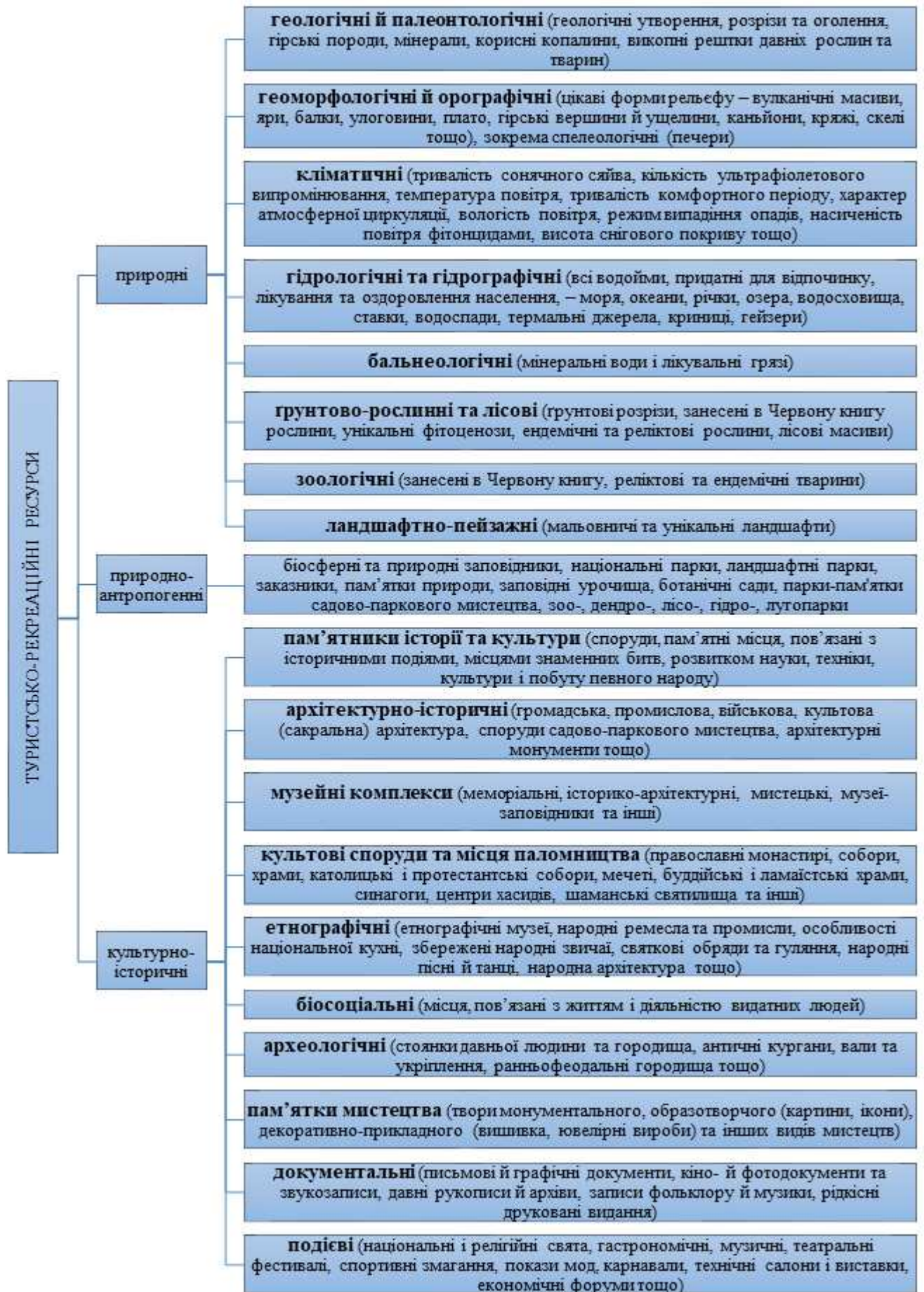

Рис. 1.3. Узагальнена класифікація туристсько-рекреаційних ресурсів (авторська)

РОЗДІЛ 2

ХАРАКТЕРИСТИКА ТУРИСТСЬКО-РЕКРЕАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ КАНАДИ

2.1. Природні туристсько-рекреаційні ресурси

Канада як найбільша країна Північної Америки та друга за площею країна світу має надзвичайно різноманітний туристсько-рекреаційний потенціал, що дозволило їй стати важливим туристичним регіоном світу [3].

2.1.1. Орографічні і спелеологічні ресурси. Рельєф Канади надзвичайно різноманітний та включає багато географічних об'єктів. Загалом структуру рельєфу країни можна розглядати як величезний басейн діаметром понад 3220 миль (5200 км) з Кордильєрами на заході, Аппалачами на південному сході, горами північного Лабрадору та Баффінової Землі на північному сході, Іннуїтськими горами на півночі та Гудзоною затокою поблизу центру. Західний край басейну вищий і масивніший, ніж його східний край (рис. 2.1). Середня висота поверхні Канади складає 487 м; найнижча точка – 0 м (рівень вод Атлантичного океану); найвища точка – 5959 м (гора Логан) [49].

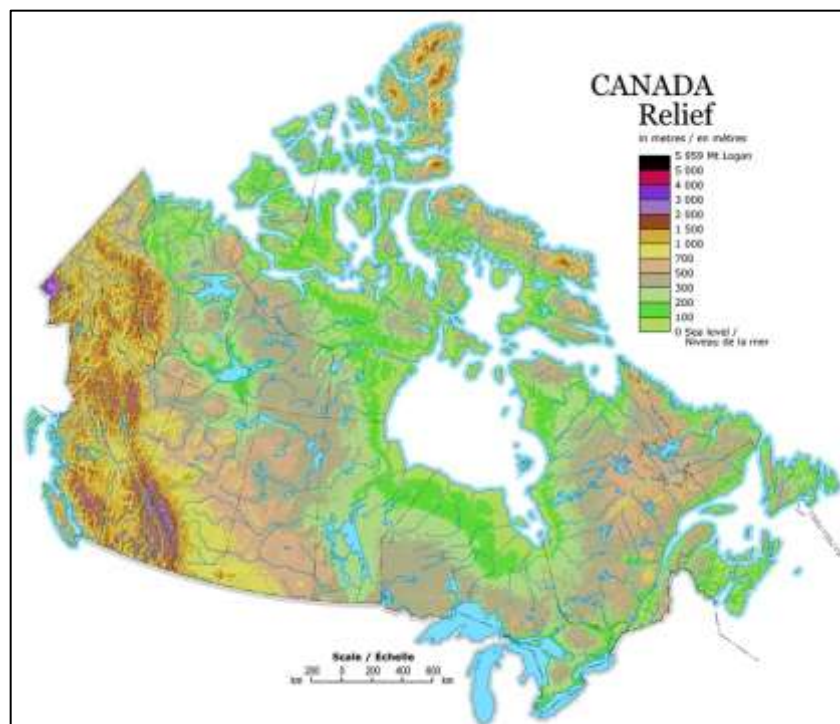

Рис. 2.1. Рельєф Канади [23]

Територія Канади в орографічному плані поділяється на сім регіонів: Канадський щит, внутрішні рівнини, Великі озера–Св. Лаврентійська низовина, низовини Гудзонової затоки, Аппалачі, Західні Кордильєри та Арктичні землі [48] (рис. 2.2).

Рис. 2.2. Фізико-географічні регіони Канади [48]

Канадський щит площею 5 млн. км² займає 48 % території Канади (включаючи прісноводні озера та арктичні острови). Приблизно половина щита класифікується як височини з висотами 200-500 м та одноманітним ландшафтом, утвореним льодовиковими процесами. В східній частині домінують Гудзонова затока і затока Святого Лаврентія. Висота зростає від 300 м біля узбережжя до 900 м у центральному Лабрадорі і Квебеку. В рельєфі характерні пояси пагорбів (зокрема, пагорби Лабрадор і Порт-Артур). Уздовж північного берега річки Святого Лаврентія Канадський щит утворює 600-метровий лаврентійський виступ, якому в рельєфі відповідає Лабрадорське нагір'я з середніми висотами 500-900 м та окремими вершинами до 1000-1200 м (гори Торнгат, Каумаджет і Кіглапайт). На острові Баффінова Земля та півночі Лабрадору утворилися високогір'я з висотами 800-1500 м над рівнем моря. Рельєф тут складається з хвилястих поверхонь плато, глибоко посічених льодовиковими жолобами, які

утворили фіорди з крутими скелястими берегами висотою 600-900 м, що врізаються на багато миль у гірські масиви. На півдні край щита практично непомітний, але поступово піднімається майже до 450 м над північним берегом озера Верхнє. Північний захід Канадського щита вкритий великою кількістю озер [48-49].

Внутрішні рівнини охоплюють 1,8 млн. км² або 18 % території Канади. Вони простягаються від Північного Льодовитого океану на півночі до кордону США на півдні та від краю Канадського щита на сході до передгір'їв Скелястих гір на заході. Південну частину цих рівнин зазвичай називають преріями. На південному сході знаходиться Манітобська низовина з висотами до 300 м, покрита озерними відкладеннями льодовикового озера Агассіс. Це найнижча і найрівніша територія на внутрішніх рівнинах. На захід від неї розташовані хвилясті рівнини Саскачеван (450-750 м, максимум 915 м) і Альберта (понад 750 м), в рельєфі яких зустрічаються гряди невисоких пагорбів, численні котловини озер, річкові долини, а також бедленди – безплідні землі, утворені в результаті ерозії. Тут же розташована найвища точка материкової частини Канади між Скелястими горами і Лабрадором – Сайпрес-Хіллз (1468 м). На північ до Північного Льодовитого океану тягнеться низовина Маккензі, вкрита численними трясовинами і болотами. Північніше Малого Невільницького озера лежить Північна Альбертська височина, що являє собою низку відокремлених плато з висотами від 250-700 м до 760-1050 м [48-49].

Великі озера–Св. Лаврентійська низовина (180 тис. км² або 1,8 % території Канади). Регіон обмежений Канадським щитом, озерами Гурон, Ері й Онтаріо та Аппалачами, і тягнеться вздовж річки Святого Лаврентія до Атлантичного океану. Хвилястий ландшафт низовини складений в основному льодовиковими формами рельєфу: котловинами льодовикових озер, моренами, друмлинами,

озами і гігантськими водозливами, прорізними льодовиковими потоками. Серед визначних об'єктів слід відзначити скельну структуру Ніагарського схилу, яка тягнеться від Ніагарського водоспаду до півострова Брюс на захід від затоки Джорджіан. Вихід Канадського щита (вісь Фронтенак) на поверхню в районі річки Святого Лаврентія утворює низку річкових островів (т.зв. Тисяча Островів або Острови Святого Лаврентія). На північний схід від вісі Фронтенак лежить пласка рівнина, рельєф якої розрізаний сімома Монтерегійськими пагорбами. В цілому низовину Святого Лаврентія можна розділити на три частини: західну (з висотами 200-250 м), центральну (200-500 м) та східну (100-200 м і нижче) [48-49].

сході, низовини повністю утворені льодовиковими і морськими відкладеннями [48].

Аппалачі розташовані на сході і південному сході Канади та займають 360 тис. км² або 3,6 % території країни. Регіон складається з давніх складчастих скельних утворень, які в ході багатовікової денудації перетворилися на низькі округлі гори, розсічені долинами та низинними ділянками. Виділяють три групи нагір'їв і височин. Найвищі гори (Госфорд, Жак-Карт'є та Річардсон) з висотою 1200 м знаходяться в південному Квебеку. Нагір'я в Нью-Брансвіку та Новій Шотландії нижчі (600-800 м) та являють собою систему пагорбів і плато. Більша частина Ньюфаундленду є розчленованим плато, а вздовж західного узбережжя піднімаються гори Лонг-Рейндж з висотами 600 м. Уздовж узбережжя моря та великих річок тягнуться відносно невеликі низовини [48-49].

Західні Кордильєри (1,6 млн. км² або 16 % території Канади) складаються з кількох гірських поясів шириною близько 800 км, що тягнуться вздовж тихоокеанського узбережжя Канади. На відміну від Аппалачів, це молоді високі сейсмічно активні гори з крутими гірськими схилами. Найбільшими і найвищими гірськими ланцюгами є Берегові і Скелясті гори, розділені поясом внутрішніх плато. Скелясті гори утворюють східну частину канадських Кордильєр та включають більше 30-и вершин з висотами понад 3 тис. м, включаючи гору Робсон (3954 м). Їх високі хребти утворюють Континентальний вододіл між річками, що течуть на схід і захід. Через гори проходять три головні перевали. Західну частину Кордильєр утворюють Берегові гори, де кілька піків піднімаються на висоту понад 4500 м, у тому числі найвища вершина Канади гора Логан (5959 м). Біля узбережжя знаходиться затоплений морськими водами ланцюг гір, вершини яких утворюють низку островів (зокрема, острів Ванкувер і Хайда-Гвай). Уздовж усього узбережжя утворились вражаючі фіорди з обривистими скелями. На крайньому півночі розташовані гори Річардсона, Маккензі, Селвін, Пеллі, Кассіар; на півдні – Колумбійські гори [48-49].

Канадська Арктика розташована на північ від Полярного кола переважно в межах Канадського Арктичного архіпелагу та займає 2,1 млн. км² або 21 % території країни. Сюди заходять північні частини Канадського щита, Внутрішніх рівнин і Західних Кордильєр. Окрім цього в рельєфі виділяють ще три частини: гори Іннуїт на півночі, Арктичну низовину на півдні та Арктичну прибережну рівнину на північному заході (рис. 2.3). Об'єднуючою характеристикою всієї території канадської Арктики є суцільна мерзлота, льодовики (130 тис. км² або 28 % світових льодовиків) і безліса тундра. В канадській Арктиці зустрічається кілька

характерних форм рельєфу: полігони тундри; черепаховий візерунок з тріщин, розташованих одна від одної на відстані до 30 м, з крижаними клинами під тріщинами; пінго (в дельті Маккензі нараховується 1350 пінго – горбів спучування). Іннуїтські хребти – це геологічно молоді гори, схожі на Західні Кордильєри, з деякими вершинами та хребтами, що досягають 3 тис. м. Значна частина гір постійно вкрита снігом і льодом, крізь які іноді виступають гірські вершини – нунатаки гори [48-49].

Рис. 2.3. Канадський арктичний регіон [48]

Серед орографічних ресурсів Канади слід окремо відзначити численні печери. До списку десяти найкращих печер входять: Печери озера Хорн / Horne Lake Caves (Британська Колумбія); Печери Боннешер / Bonnechere Caves, Сінік Кейвс Нейчер Адвенчерс / Scenic Caves Nature Adventures, Печери Грейга / Greig's Caves, Печери Тієдінага / Tyendinaga Caves (Онтаріо); національна історична пам'ятка «Печера та басейн» / Cave and Basin National Historic Site, Печера «Щуряче гніздо» / Rat's Nest Cave (Альберта); Печери злочинців / Outlaw Caves (Саскачеван); Провінційний парк Вайтшелл / Whiteshell Provincial Park (Манітоба); Печера Лафлеш / Laflèche Cavern (Квебек). Найдовшою печерою Канади є печера Каслгард / Castleguard Cave – вапнякова печера, розташована на півночі Національного парку Банф у Скелястих горах Альберти (протяжність 20357 м). Найглибшою печерою Канади вважається печера Бісаро Аніма / Bisaro Anima, розташована на плато Маунт Бісаро в Британській Колумбії (глибина 683 м) [24].

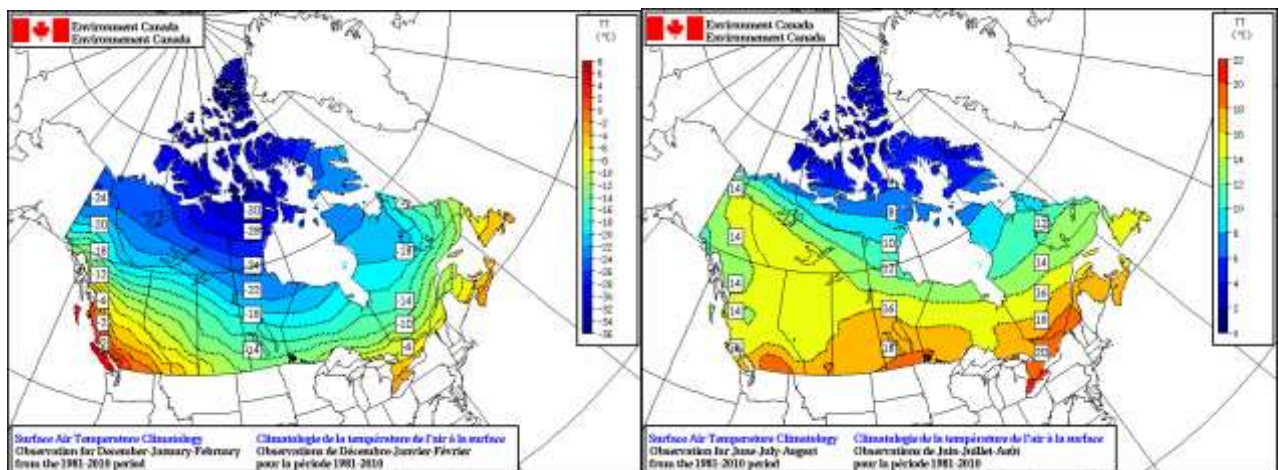
Величезна територія Канади і надзвичайно різноманітний рельєф обумовили його безумовну привабливість для туристів – як внутрішніх, так і міжнародних. Як і в минулому, так і зараз туристи захоплюються нескінченно різноманітними канадськими ландшафтами: вкритим фіордами узбережжям Британської Колумбії, могутньою величчю Канадських Скелястих гір, безкрайними просторами прерій центральної Канади, Атлантичним узбережжям з його численними затоками, бухтами, пляжами і мальовничими краєвидами, арктичним середовищем з дивовижним полярним сяйвом тощо [3]. Наявні орографічні ресурси Канади дозволяють розвивати різні види туризму – спортивний, зокрема, гірськолижний, спелеотуризм, трекінг (гірські походи), скеле- і льодолазіння, катання на гірських велосипедах, каньйонінг, рафтинг, альпінізм, спелеотуризм; пізнавальний та екскурсійний, рекреаційний та оздоровчо-лікувальний, екстремальний, екологічний тощо.

2.1.2. Кліматичні ресурси. Через велику широтну протяжність Канада має різноманітні кліматичні умови (рис. 2.4). На більшій частині країни сформувався континентальний клімат з великим річним діапазоном температур, холодною зимою та теплим літом. 2/3 північних канадських територій характеризуються дуже холодною зимою та коротким прохолодним літом; центральна і південна частина внутрішніх рівнин – дуже холодною зимою, спекотним літом, відносно рідкісними опадами; південний Онтаріо та Квебек – жарким вологим літом і холодною сніжною зимою. За винятком західного узбережжя, для всієї Канади характерний зимовий сезон із середньою температурою нижче нуля та суцільним сніговим покривом.

Середня температура повітря для більшої частини Канади становить близько -15°C , але може опускатися нижче -50°C із сильними крижаними вітрами. На східному та західному узбережжях середня температура зазвичай становить $+20^{\circ}\text{C}$, але може досягати $+25$ $+30^{\circ}\text{C}$, а деяких внутрішніх районах іноді перевищувати $+40^{\circ}\text{C}$ (рис. 2.5). Найнижча температура в країні була зареєстрована в 1947 році в Снезі (Юкон) та становила -63°C , найвища – в 1937 році в Мідейлі та Єллоу Грасс (Саскачеван), досягнувши $+45^{\circ}\text{C}$ [25].

Рис. 2.4. Кліматичні регіони Канади [34]

зима

літо

Рис. 2.5. Середні температури повітря в Канаді [26]

Вологі повітряні маси з Тихого океану викликають величезну кількість орографічних (спричинених горами) дощів, які випадають на західному узбережжі та в гірських районах. Кілька ділянок уздовж узбережжя Британської Колумбії отримують річну кількість опадів понад 2500 мм із зимовим максимумом. На внутрішніх рівнинах і на півночі рідко випадає більше 400 мм опадів на рік, а на деяких островах Канадського Арктичного архіпелагу – взагалі до 50 мм опадів. Весна і літо вологіші за зиму. В Онтаріо і Квебеку клімат вологіший через вплив Великих озер, Гудзонової затоки, Атлантичного

океану та Мексиканської затоки (800-1000 мм). Опадів взимку та влітку випадає приблизно еквівалентно. Річна кількість опадів в атлантичних провінціях, більшість з яких має циклональне походження, місцями перевищує 1250 мм і розподіляється досить рівномірно протягом року. Тут мало гроз, а в низьких горах Аппалачі випадає лише невелика кількість орографічних опадів (рис. 2.6).

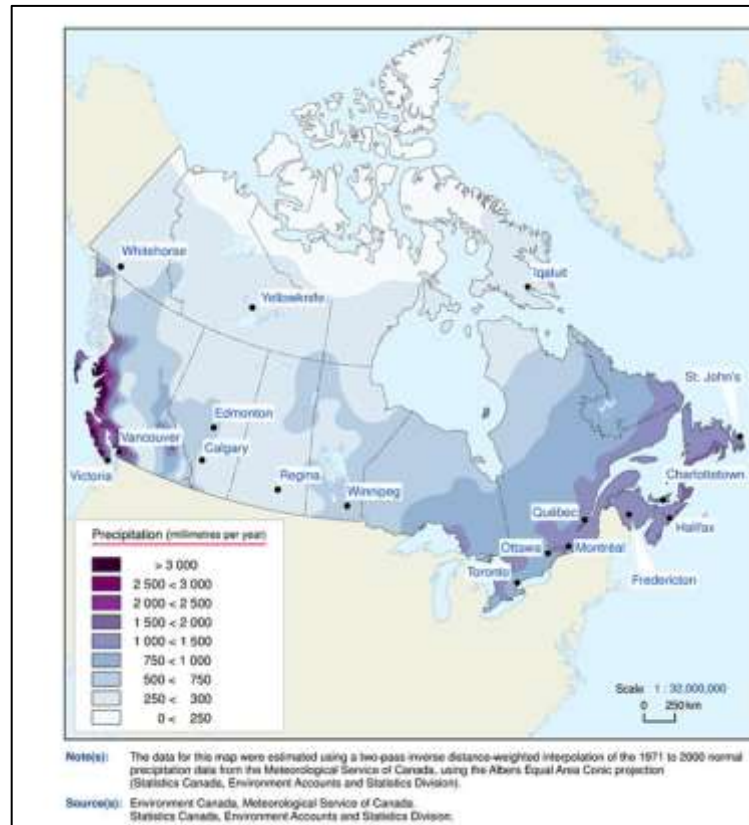

Рис. 2.6. Річна кількість опадів у Канаді [53]

Через суворі кліматичні умови більшої частини Канади, велика частка опадів випадає у вигляді снігопадів. На півночі та внутрішніх рівнинах снігопади невеликі, оскільки холодне повітря дуже сухе. Також мало снігу випадає на східному та західному узбережжях через пом'якшуючий вплив океанів. Глибина снігу збільшується вглиб країни, досягаючи максимуму 6100 мм у Скелястих горах і на берегах затоки Святого Лаврентія. Тривалість снігового покриву може досягати від шести місяців у внутрішніх районах до цілорічного зберігання на півночі [25].

Кліматичні ресурси Канади в цілому не підходять для традиційних літніх видів відпочинку, зокрема курортно-пляжного туризму. Родзинкою Канади є саме зимові види рекреації, в першу чергу *арктичний туризм*, який дозволяє

туристам ознайомитися з суворою природою Арктики та побачити дивовижне *полярне сяйво*.

2.1.3. Гідрологічні і бальнеологічні ресурси. Канада омивається водами трьох

океанів: Північного Льодовитого на півночі, Атлантичного на сході та Тихого на заході. Материкове узбережжя країни, включаючи острови Ньюфаундленд, Кейп-Бретон і Принца Едуарда, має довжину 71261 км. Якщо включити всі острови, які можна виміряти, то довжина морської берегової лінії становитиме 243797 км (найдовша в світі). Берегова лінія Канади сильно порізана численними морями (Баффіна, Бофорта, Лабрадор, Лінкольна, Паррі, Селіш, Густава-Адольфа та інші), затоками (Гудзонова, Джеймс, Фанді, Святого Лаврентія, Унгава, Мен, Бутія, Амундсена, Джорджіан-Бей та інші), протоками (Гудзонова, Дейвісова, Геката, Джорджія, Джонстон, Ланкастер, Кеннеді, Кабота та інші), півостровами (Лабрадор, Брус, Бутія, Меллвіл, Нова Шотландія, Унгава, Великий Північний, Акадійський, Гаспе та інші), островами (52455 островів, найбільшими з яких є Баффінова Земля, Елсмір, Вікторія, Ньюфаундленд, Банкс, Девон, Аксель-Хейберг, Мелвілл, Саутгемптон, Принца Уельського), фіордами, бухтами, лиманами, гирлами річок, косами тощо (рис. 2.7).

Рис. 2.7. Канада [41]

Канада володіє приблизно 1/7 світових запасів доступної прісної води. Значна частина цієї води зберігається в озерах і заболочених угіддях, які займають приблизно 1/5 частину території країни.

Великі американські озера – найбільший у світі басейн прісної води (245200 км²), розташований на кордоні Канади і США. Складається з п'яти озер тектонічно-льодовикового походження (Верхнє, Гурон, Мічиган, Ері, Онтаріо), з'єднаних між собою і з Атлантичним океаном річкою Святого Лаврентія (рис. 2.8). Іншими великими озерами є *Велике Ведмеже* і *Велике Невільниче* в Північно-Західних територіях та *Манітоба* і *Вінніпег* в Манітобі [30].

Рис. 2.8. Великі американські озера [35]

Приблизно 3/4 території Канади дреновані річками, що впадають у Північний Льодовитий океан, Гудзонову та затоку Джеймса (рис. 2.9). Серед найдовших річок Канади нараховується 47 потоків довжиною щонайменше 600 км [37]. В басейні Арктичного басейну домінує *річка Маккензі* – найдовша річка Канади (4241 км) з площею басейна 1,8 млн. км². *Річка Святого Лаврентія* – найбільша річка, що впадає в Атлантичний океан. До її водозбірного басейну входять Великі американські озера, що утворюють внутрішній судноплавний шлях, який тягнеться приблизно на 3765 км у серце континенту. Найдовшою тихоокеанською річкою, яка повністю розташована в Канаді, є *річка Фрейзер*. *Річки Юкон і Колумбія*, які беруть початок у Канаді, також впадають у Тихий океан, але на території США (штати Аляска та Вашингтон) [30].

Рис. 2.9. Найдовші річки Канади [37]

Серед водних об'єктів Канади надзвичайною популярністю у туристів користується *Ніагарський водоспад* – найпотужніший у світі водоспад, розташований на річці Ніагара на кордоні Канади і США. Канадська частина водоспаду називається «Підкова». На неї припадає 90 % всіх витрат води [16].

Канада не відрізняється значним багатством бальнеологічних ресурсів (рис. 2.10). Найбільш відомі джерела мінеральних вод:

Британська Колумбія – Arctic Chiller, Arctic Glacier, Canadian Bourassa, Capilano Springs, Illecillewaet Springs, Kootenay Springs, Mount Woodside, Mt. Ogilvie Springs, Spirit Water, Sun Spring Eau de Galcier, Sun Spring Eau de Source, West Best Natural Spring Water;

Онтаріо – Aberfoyle, Avalon, Feversham, Grafton, Sun Ridge;

Квебек – Crystal Springs, Dannon, Naya, Northern Crystal;

Альберта – Nanton, Our Compliments Pure Spring Water, Rocky Mountain Springs;

Нью-Брансвік – Cedar Valley Springs, Château;

Нова Шотландія – Scotsburn Source Valley;

Юкон – Yukon Spring [42].

Рис. 2.10. Джерела мінеральних вод Канади [42]

Серед найвідоміших брендів мінеральних вод Канади слід відзначити Bear Springs (Онтаріо, містить кальцій і калій, які зміцнюють й очищують організм людини), Eska (Квебек, багата кальцієм, магнієм і бікарбонатами, покращує травлення і здоров'я кісток) та Canadian Springs (Британська Колумбія, багата кальцієм, магнієм і бікарбонатами, допомагає зі зволоженням і здоров'ям кісток) [28].

Наявність сейсмічно активної гірської зони на заході Канади обумовила значну кількість термальних джерел у країні (рис. 2.11).

Рис. 2.11. Джерела термальних вод у Західних Кордильєрах Канади [32]

На базі термальних джерел створені відомі SPA-курорти Канади:

Британська Колумбія – Ahousat, Ainsworth, Canyon, Clear Creek, Dewar Creek, Kitimat Valley – Douglas Channel, Fairmont, Frizzell, Halfway, Halcyon,

Harrison, Cottage, Cove, Escape, Liard, Lussier, Meager Creek, Mount Layton, Nakusp, Private, Portage Brule, Prophet River, Radium, Ram Creek, Skookumchuck (також відомий як T'sek Hot Springs та St. Agnes Well), Sloquet Creek;

Альберта – Banff Upper, Cave and Basin, Miette;

Юкон – Eclipse Nordic, Takhini;

Саскачеван – Manitou Springs, Temple Gardens;

Онтаріо – Millcroft Inn and Spa;

Квебек – Spa Le Nordik [21].

Багаті гідрологічні та бальнеологічні ресурси Канади дозволяють розвивати різні види туризму: пізнавальний та екскурсійний, рекреаційний, оздоровчо-лікувальний та медичний, спортивний (водний каньйонінг, рафтинг, сплави на байдарках, каное, човнах, каяках, катання на водних лижах, яхтах, катамаранах, вітрильниках, моточовнах, дайвінг, водне полювання, рибальство), розважальний (річкові, морські та озерні круїзи і прогулянки), екстремальний, екологічний тощо.

2.1.4. Флористичні і фауністичні ресурси. Одними з найважливіших природних багатств Канади, що мають значну туристсько-рекреаційну привабливість, є унікальна дика флора і фауна країни, які виступають ресурсами для розвитку зеленого та екологічного, науково-освітнього й пізнавального, рекреаційного і лікувально-оздоровчого та деяких інших видів туризму.

Вся канадська територія поділяється на 15 наземних екозон, 53 екопровінції, 194 екорегіонів та 1027 екорайнів. У межах морської акваторії окремо виділяють ще п'ять морських екозон (рис. 2.12). Основними біомами Канади є тундра, бореальні ліси, луки і прерії, листяні ліси помірного поясу. Найбільшою морською екозоною виступає Канадський Арктичний архіпелаг (охоплює близько 15 % країни або 1,5 млн. км²), найбільшою наземною екозоною – Бореальний щит (20 % або 1,9 млн. км²) [60].

Більше половини канадської території зайняті незайманими і відносно вільними від людської діяльності ландшафтами. Бореальний ліс Канади вважається найбільшим незайманим лісом на Землі (300 тис. км²). Другим за

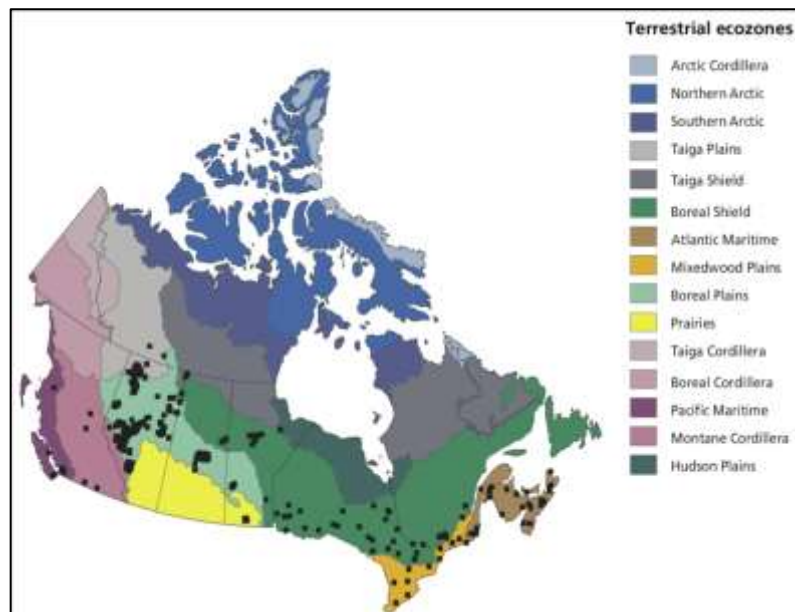

Рис. 2.12. Екозони Канади [50]

величиною регіоном є Канадська арктична тундра. Канадські прерії, луки помірного поясу з чагарниками та північні змішані луки використовуються для розведення худоби та вирощування сільськогосподарських культур. Лише 7 % території Канади придатні для великомасштабного сільськогосподарського виробництва.

Біорізноманіття Канади складається з понад 80 тис. класифікованих видів і ще стільки ж видів, які ще не визнані. Налічується близько 200 видів ссавців, 460 видів птахів, 40 видів земноводних, 40 видів рептилій і 1200 видів риби. Безхребетні включають 55 тис. видів комах та 11 тис. видів кліщів і павуків [60].

Унікальний рослинний і тваринний світ Канади зберігається в численних природоохоронних об'єктах, зокрема Національних зонах дикої природи та Заповідниках мігруючих птахів (рис. 2.13), національних парках і національних парках-резерватах (рис. 2.15, табл. 2.2), біосферних заповідниках (рис. 2.17, табл. 2.4), національних морських заповідниках тощо.

2.2. Природно-антропогенні туристсько-рекреаційні ресурси

До природно-антропогенних туристсько-рекреаційних ресурсів відносять різні природоохоронні території. В Канаді це національні парки і парки-

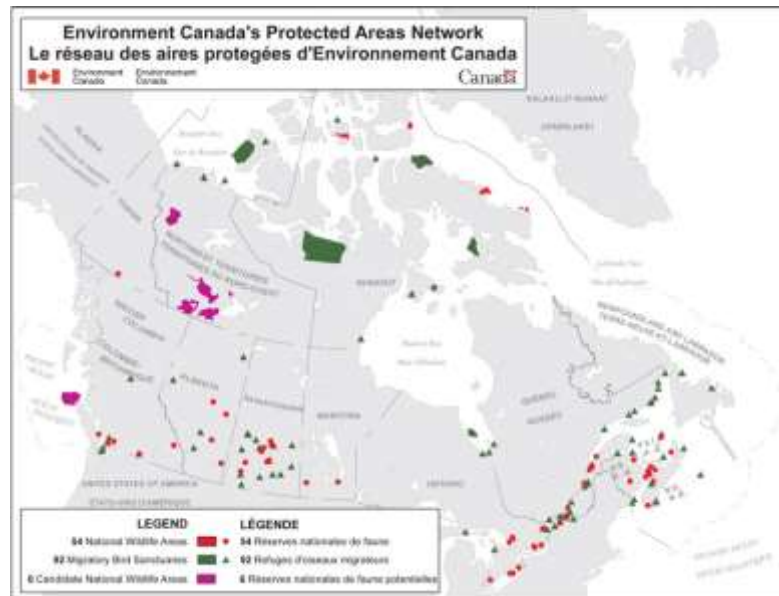

Рис. 2.13. Національні зони дикої природи та Заповідники мігруючих птахів Канади [31]

резервати; провінційні, територіальні і міські парки; біосферні, природні і екологічні заповідники, в тому числі морські, заповідники мігруючих птахів; національні території дикої природи; ботанічні сади тощо. Загальна площа заповідних територій Канади складає 1368065 км² або 13,7 % території країни. Найбільші площі заповідних територій характерні для Британської Колумбії (256046 км²), а найвищий рівень заповідності – для Юкону (21,1 % площі території) (рис. 2.14, табл. 2.1) [22].

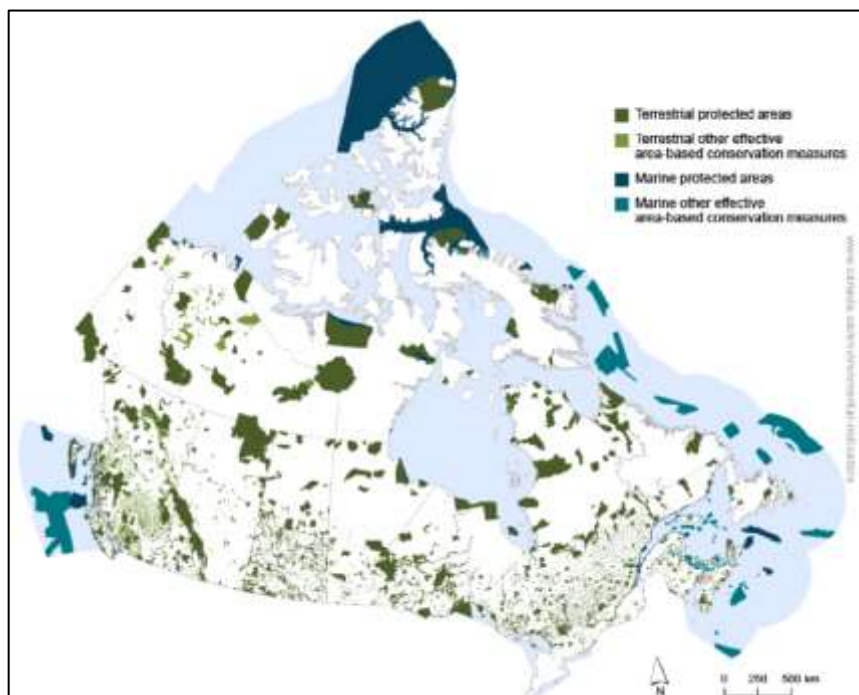

Рис. 2.14. Природоохоронні території Канади [59]

Природоохоронні території Канади, 2023 р.
(складено за [22])

Регіони Канади (провінції і території)	Загальна площа регіону, (км ²)	Площа природоохоронних територій, км ²			% природоохоронних територій в площі регіону		
		РА ¹	ОЕСМ ²	Всього	РА ¹	ОЕСМ ²	Всього
Канада	9984670	1276604	91461	1368065	12,8	0,9	13,7
Альберта	661848	102483	0	102483	15,5	0,0	15,5
Британська Колумбія	944735	147214	38682	185896	15,6	4,1	19,7
Манітоба	647797	71670	231	71901	11,1	0,0	11,1
Нью Брансвік	72908	7329	180	7508	10,1	0,2	10,3
Ньюфаундленд і Лабрадор	405212	28175	0	28175	7,0	0,0	7,0
Північно-Західні території	1346106	173140	39181	212321	12,9	2,9	15,8
Нова Шотландія	55284	7422	84	7506	13,4	0,2	13,6
Нунавут	2093190	213052	0	213052	10,2	0,0	10,2
Онтаріо	1076395	117129	244	117373	10,9	0,0	10,9
Острів Принца Едварда	5660	246	44	290	4,3	0,8	5,1
Квебек	1512418	256038	7	256046	16,9	0,0	16,9
Саскачеван	651036	51037	12812	63848	7,8	2,0	9,8
Юкон	482443	101710	0	101710	21,1	0,0	21,1
Національна акваторія	5750000	524310	318539	842849	9,1	5,5	14,7

РА¹ – морські та наземні природоохоронні території Канади

ОЕСМ² – інші ефективні територіальні природоохоронні заходи

Природоохоронні території, з одного боку, захищають важливі частини екосистем Канади, а з іншого – надають можливості для туризму, відпочинку та зв'язку з природою [22]. На заповідних територіях розвивається багато видів туризму, зокрема зелений та екологічний, науково-освітній і пізнавальний, спортивний і спелеотуризм, бальнеологічний і лікувально-оздоровчий тощо.

В Канаді створено 37 національних парків і 10 національних парків-резерватів, які представляють 31 із 39-и наземних природних регіонів країни та охороняють приблизно 336343 км² канадської території (3,4 % від загальної площі Канади) (рис. 2.15, табл. 2.2). Національні парки-резервати відрізняються від національних парків тільки тим, що на них поширюється одна або кілька земельних претензій корінного населення. Ці претензії обговорюються між федеральним урядом і урядом корінних народів. Корінні

жителі продовжують використовувати територію парків-резерватів для традиційного полювання, риболовлі та відлову капканами [44].

Рис. 2.15. Національні парки та національні парки-резервати Канади [45]

Таблиця 2.2

Національні парки та національні парки-резервати Канади (складено за [14; 39])

Назва парку	Площа, км ²	Природний регіон	Стисла характеристика
Національні парки			
Аулавік / Aulavik	12200	Західна Арктична низовина	Абсолютно безліса полярна пустеля Аулавік, розташована в північній частині острова Бенкс, є місцем проживання найбільшої в світі популяції овцебиків, а також карібу Пірі, що знаходяться під загрозою зникнення.
Аууйтук / Auyuittuq	19089	регіон Північний Девіс	Є одним із найбільших парків Канади. Розташований на острові Баффінова Земля, майже повністю в межах Полярного кола. Парк зберігає сувору арктичну пустелю з рядом найвищих вершин Канадського щита.
Банф / Banff	6641	Скелясті Гори	Входять до складу об'єкту Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО «Парки Канадських Скелястих гір» (табл. 2.6).
Джаспер / Jasper	11228		
Кутені / Kootenay	1406		
Йохо / Yoho	1313		
Вотертон-Лейк / Waterton Lakes	505		Входить до складу об'єкту Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО «Міжнародний парк миру Вотертон-Глейшер» (табл. 2.6) та біосферного заповідника Вотертон (табл. 2.4).
Клуоні / Kluane	5900	гори північного узбережжя	Входить до складу об'єкту Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО «Парки і резервати Клуоні / Врангеля – Святого Іллі / Глейшер-Бей / Татшеншині-Алсек» (табл. 2.6).

Півострів Брюс / Bruce Peninsula	125	Свято-Лаврентійська низовина	Входить до складу біосферного заповідника Ніагарський схил (табл. 2.4). Зберігає унікальну берегову форму Ніагарського схилу. Територією парку проходить Брюс-Трейл – одна з найдовших пішохідних стежок Канади. В парку зустрічається місцева гримуча змія масасауга, а також найпівденніша популяція чорних ведмедів Канади.
Пойнт Пілі / Point Pelee	15		Найпівденніша точка Канади та острова Мідл. Водно-болотне середовище парку є відомим місцем зупинки для мігруючих птахів і метеликів-монархів.
Руж / Rouge	79,1		Міський національний парк. Розташований в районі Великого Торонто. Починається від гирла річки Руж і закінчується східною окраїною Торонто та Маркхема. Парк включає прибережні коридори та водно-болотні угіддя, де проживає черепаха Блендінга, а також національну історичну пам'ятку «Бід-Хілл».
Острови Святого Лаврентія (Тисяча Островів) / Thousand Islands	24		Входить до складу біосферного заповідника Арка Фронтенак (табл. 2.4). Розкиданий на 26-и островах та 80-и острівцях і мілинах на річці Святого Лаврентія, а також на кількох материкових територіях у Лідсі та Гренвіллі.
Верховини Кейп-Бретона / Cape Breton Highlands	948	Приморське Акадійське нагір'я	Включає акадійські та бореальні ліси на острові Кейп-Бретон. Через центральну частину парку проходить третина маршруту Кебот-Трейл. В парку проживає значна частина популяції канадської рисі Нової Шотландії, а в водах біля узбережжя зустрічається північноатлантичний гладкий кит, що знаходиться під загрозою зникнення.
Фанді / Fundy	206		Входить до складу біосферного заповідника Фанді (табл. 2.4). Завдяки найвищим у світі припливам, затока Фанді під час відпливу оголює дно океану, яке під час припливу вкривається товщиною води до 16 м (52 футів).
Острови Джорджіан-Бей / Georgian Bay Islands	14	Великі озера – Свято-Лаврентійська докембрійська область	Входить до складу біосферного заповідника Джорджіан-Бей (табл. 2.4). Парк складається з кількох невеличких островів, найбільшим з яких є острів Босолей
Ла-Морісі / La Mauricie	536		У парку, розташованому між річками Сен-Моріс і Матавін та заповідником дикої природи Мастігуш, є місце для кемпінгу на каное та середовище проживання лісової черепахи.
Іввавік / Ivvavik	9750	Північний Юкон	Входять до попереднього списку об'єктів Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО як «Національні парки Іввавік і Вунтут / Територіальний парк острова Гершел» (додаток А).
Вунтут / Vuntut	4345		

Елк-Айленд / Elk Island	194	південні бореальні рівнини та плато	Входить до складу біосферного заповідника Бівер Хіллз (табл. 2.4). Створений як заповідник дикої природи для лосів, парк став частиною системи охорони бізонів.
Принц-Альберт / Prince Albert	3875		Включає невелике селище в східній частині озера Васкесіу, типчакові луки зі стадами рівнинних бізонів, бореальні ліси, озера Аяваан, Лавалле та деякі інші.
Райдінг-Маунтін / Riding Mountain	2968		Входить до складу біосферного заповідника Райдінг-Маунтін (табл. 2.4). Містить як бореальні, так і осикові ліси, розташовані серед більш просторих ландшафтів лукових прерій, що перемежуються вибоїнистими озерами та болотами. Парк орієнтований на відпочинок на свіжому повітрі та включає селище Васагамінг, Національну історичну пам'ятку «Східні ворота» та колишній табір військовополонених Вайтуотер.
Форійон / Forillon	240	Нотр-Дам і Мегантичні гори	Землі парку в минулому були традиційними мисливськими й рибальськими угіддями для мікмаків та ірокезів, і використовувалися ними як джерело деревини. Корінні жителі були насильно виселені з цих територій при створенні парку.
Глейшер / Glacier	1349	Колумбійські гори	Входить до складу об'єкту Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО «Міжнародний парк миру Вотертон-Глейшер» (табл. 2.6).
Гора Ревельсток / Mount Revelstoke	262		Зберігає типові ландшафти Колумбійських гір
Ґрос-Морн / Gros Morne	1805	Західне Ньюфаундлендське нагір'я	Є об'єктом Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО (табл. 2.6).
Грассленде / Grasslands	730	прерійні луки	Має непорушену екосистему різнотравних прерій і безплідні землі, де виявлені скам'янілості формацій Frenchman і Bearpaw, включно з трицератопсом і тиранозавром.
Кеджімкуджік / Kejimikujik	404	рівнини Атлантичного узбережжя	Входить до складу біосферного заповідника Південно-Західна Нова (табл. 2.4). Складається з території навколо озера Кеджімкуджік та 22 км ² приморської ділянки. Примикає до Тобеатичної дикої місцевості та включає культурний ландшафт Мікмау.
Пукасква / Pukaskwa	1878	Центрально-бореальна височина	Розташований на пішохідній стежці Voyageur та найдовшій ділянці незабудованої берегової лінії Великих озер. Захищає територію бореального лісу, яка залишилася практично не зачепленою лісозаготівельною та гірничодобувною промисловістю через вражаючі нерівності місцевості. В межах парку розташоване велике скупчення ям Пукасква.

Кучібогвак / Kouchibouguac	239	приморські рівнини	Розташований на узбережжі, де річка Кучібогвак впадає в протоку Нортумберленд, навпроти північного берега острова Принца Едуарда. Ілюструє динаміку узбережжя, включаючи припливні річки, прибережні дюни, солончаки, болота та бар'єрні острови.
Острів Принца Едуарда / Prince Edward Island	27		Піщані пляжі та дюни на північному узбережжі острова є середовищем для гніздування зникаючих звичайних ржанок і визнані важливою орнітологічною територією. Також парк охороняє параболічні піщані дюни та територію з археологічними доказами існування палеоіндіанців до 10000 років тому.
Куасуїттук / Qausuittuq	11008	Західна Висока Арктика	Розташований на острові Батерст, парк примикає до Національної зони дикої природи «Перевал білих ведмедів» і захищає місця проживання карібу Пірі та овцебика.
Куттінірпаак / Quttinirpaaq	37775	Східна Висока Арктика	Входить до попереднього списку об'єктів Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО (додаток А).
Сірмілік / Sirmilik	22000	Східно-Арктична низовина	Входить до попереднього списку об'єктів Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО як «Національний парк Сірмілік та Національний морський заповідник Ланкастер-Саунд» (додаток А).
Терра-Нова / Terra Nova	399	Східний Атлантичний регіон Ньюфаундленда	Характеризується низьким рельєфом й округлими пагорбами, а також скелястою береговою лінією з рукавами, затоками, протоками, бухтами, морськими арками і печерами, а також місцем проживання ньюфаундлендської соснової куниці.
Гори Торнгата / Torngat Mountains	9700	Північні гори Лабрадора	Включає гори Торнгат, узбережжя моря Лабрадор та археологічні знахідки додорсетської, дорсетської культур та культури Туле.
Туктут Ногайт / Tuktut Nogait	18181	тундрові пагорби	Включає поселення Інувіалуйт та частину поселення Сахту. Створений для захисту карібу Блюнос-Уест та прав народу Інувіалуйт на видобуток корисних копалин.
Уккусікселік / Ukkusiksalik	20880	Центральна тундра	Оточує затоку Вагер, яка є зоною розмноження білих ведмедів, та включає культурні реліквії народів Дорсет, Туле та Айвілінгміут.
Вапуск / Wapusk	11475	низовина заток Гудзон – Джеймс	Допомагає захистити територію, яка слугує зоною розмноження білих ведмедів.
Вуд-Баффало / Wood Buffalo	44972	Північні бореальні рівнини	Є об'єктом Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО (табл. 2.6).
Національні парки-резервати			
Острови Галф / Gulf Islands	37	низовини протоки Джорджія	Включає 6 км ² морського середовища та територію 15-и островів.

Мілі-Маунтінс / Akami-Uapishk ^u -KakKasuak-Mealy Mountains	10700	бореальне східне узбережжя	Парк включає частину льодовиково-глибових гір Мілі на Лабрадорі від озера Мелвілл до Сендвіч-Бей та кілька піщаних пляжів уздовж узбережжя моря Лабрадор.
Гваї Гаанас / Gwaii Haanas	1474	гори тихоокеанського узбережжя	Входить до попереднього списку об'єктів Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО (додаток А).
Пасифік-Рім / Pacific Rim	510		Розділений на три окремі частини: узбережжя Лонг-Біч, острови Брокен-Груп і стежка Західного узбережжя.
Клуоні / Kluane	5900	гори північного узбережжя	Входить до складу об'єкту Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО «Парки і резервати Клуоні / Врангеля – Святого Іллі / Глейшер-Бей / Татшеншині-Алсек» (табл. 2.6).
Архіпелаг Мінган / Mingan Archipelago	151	Свято-Лаврентійська низовина	Розташований уздовж затоки Святого Лаврентія. Включає архіпелаг Мінган з його вапняковими відслоненнями та місце проживання атлантичного тупика.
Наатсічо / Naáts'ihch'oh	4850	гори Маккензі	Охороняє територію поселення Сахту, включаючи додаткові землі від вододілу річки Південна Наганні до гори Наатсічо та Лосиних ставків.
Наганні / Nahanni	30000		Є об'єктом Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО (табл. 2.6).
Тейден-Нене / Thaidene Néné	14305	північно-західна бореальна височина	Розташований між бореальним лісом і тундрою. Включає в себе східний рукав Великого Невільничого озера і забезпечує середовище існування рудої лисиці, чорного ведмеда, вовчих зграй, ведмеда грізлі, рисі, росомахи, куниці, песця, лося, бобра, овцебика та карібу.
Сейбл-Айленд / Sable Island	30	рівнина Атлантичного узбережжя	Піщаний острів, розташований на краю континентального шельфу біля узбережжя Нової Шотландії, є домом для коня острова Сейбл та місцем існування сірих тюленів і пляжної трави.

Дикі місця національних парків, розташовані в кожній провінції та території країни, варіюються від гір і рівнин до бореальних лісів і тундри, від океанічних узбереж до озер і льодовиків тощо. Парки Канади відповідають за охорону та управління цих територій, щоб відвідувачі розуміли, цінували та насолоджувалися ними, не порушуючи їх екологічної цілісності [44].

Національні парки розташовані на узбережжі Атлантичного, Тихого та Арктичного океанів, схилах внутрішніх гір, рівнинах і Великих озерах. Їх площа коливається від 14 км² (національний парк островів Джорджіан-Бей) до майже 45000 км² (національний парк «Вуд-Баффало»). Серед них є парки,

створені ще в ХІХ столітті (Банф, Глейшер, Йохо, Вотертон-Лейкс), і є парки, створені протягом останнього десятиліття (Мілі-Маунтінс, Наатсічо, Руж, Куасуїттук, Тейден-Нене) [45].

Десять національних парків занесені до списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО (Банф, Джаспер, Кутені, Йохо, Вотертон-Лейкс, Глейшер, Грос-Морн, Клуоні, Вуд-Баффало, Наганні), ще вісім – до біосферних заповідників (Півострів Брюс, Елк-Айленд, Фанді, Острови Джорджіан-Бей, Кеджімкуджік, Райдін-Маунтін, Тисячі Островів, Вотертон-Лейкс). Національний парк Вотертон-Лейкс є одночасно і об'єктом Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, і біосферним заповідником [39].

Найбільша кількість національних парків створена в Британській Колумбії (7 парків), Північно-Західних територіях та Онтаріо (по 6 парків). Всього один парк розташований в провінції Острів Принца Едуарда (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Розподіл національних парків та національних парків-резерватів по регіонах Канади (складено за [14; 39])

Провінції і території Канади	Кількість парків	Перелік парків
Британська Колумбія	7	Острови Галф, Глейшер, Гваї Гаанас, Йохо, Кутені, Гора Ревельсток, Пасифік-Рім
Північно-Західні території	6	Аулавік, Вуд-Баффало, Наатсічо, Наганні, Туктут Ногайт, Тейден-Нене
Онтаріо	6	Півострів Брюс, Острови Джорджіан-Бей, Пойнт-Пілі, Пукасква, Острови Святого Лаврентія (Тисяча Островів)
Альберта	5	Банф, Вуд-Баффало, Джаспер, Вотертон-Лейкс, Елк-Айленд
Нунавут (територія)	5	Ауюйтук, Сірмілік, Уккусікселік, Куасуїттук, Куттінірпаак
Ньюфаундленд і Лабрадор	4	Грос-Морн, Терра-Нова, Гори Торнгата, Мілі-Маунтінс
Нова Шотландія	3	Верховини Кейп-Бретона, Кеджімкуджік, Сейбл-Айленд
Квебек	3	Ла-Морісі, Архіпелаг Мінган, Форійон
Юкон (територія)	3	Вунтут, Іввавік, Клуоні
Манітоба	2	Вапуск, Райдінг-Маунтін
Нью-Браунсвік	2	Кучібогвак, Фанді
Саскачеван	2	Грасслендс, Принц-Альберт
Острів Принца Едуарда	1	Острови Принца Едуарда

Відвідувачі національних парків можуть кататися по річках, що протікають через каньйони, вирубані протягом тисячоліть, спостерігати за птахами, які відпочивають під час своїх подорожей уздовж традиційних міграційних шляхів, прогулюватися яскравими молодими лісами, перетвореними вогнем, тощо [45]. Найбільш відвідуваними національними парками в 2022-2023 фінансовому році були Банф, Джаспер, Пасифік-Рім (рис. 2.16).

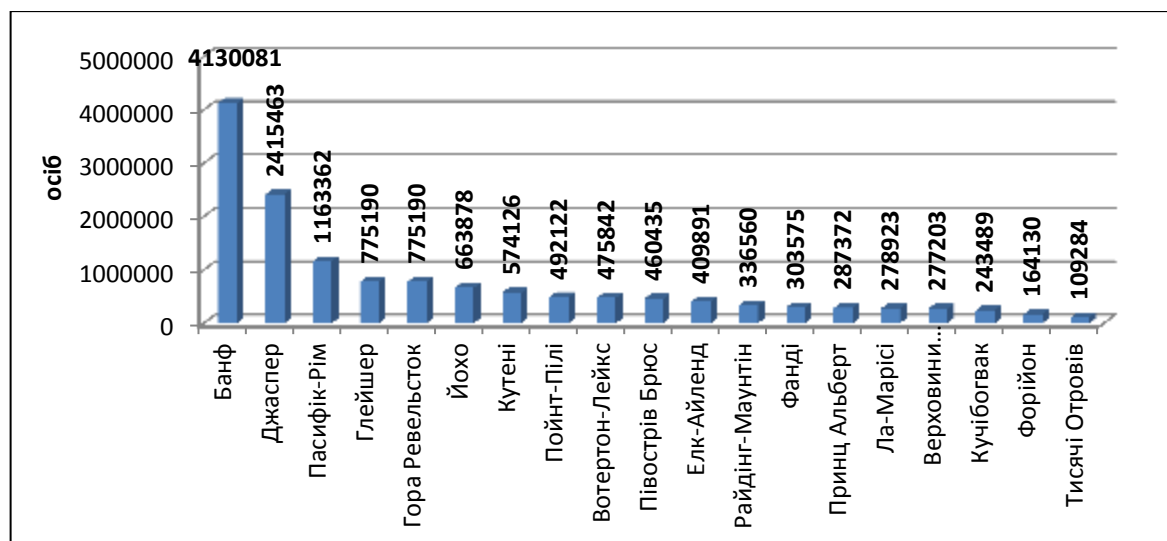

Рис. 2.16. Найвідвідуваніші національні парки і національні парки-резервати Канади, 2022-2023 рр. (побудовано за [47])

Окрім національних парків і національних парків-резерватів серед заповідних територій Канади окреме місце займають національні морські заповідники, основним завданням яких є збереження морських екосистем, що представляють 29 морських регіонів Канади. Станом на 2020 рік чотири національні морські заповідники Канади охороняють 14846 км² вод, водно-болотних угідь і берегових ліній:

- 1) Гваї Гаанас / Gwaii Haanas (Британська Колумбія, 3400 км²);
- 2) Озеро Верхнє / Lake Superior (Онтаріо, 10000 км²);
- 3) Сагуней-Сен-Лоран / Saguenay–St. Lawrence (Квебек, 1246 км²);
- 4) Фатом-Файв / Fathom Five (Онтаріо, 112 км²) [39].

На базі національних парків і національних парків-резерватів Канади створені природоохоронні території міжнародного рівня – біосферні заповідники ЮНЕСКО. Всього на території Канади функціонує 19 біосферних

заповідників ЮНЕСКО загальною площею 235 тис. км² (2,35 % від загальної площі країни) (рис. 2.17, табл. 2.4).

Рис. 2.17. Біосферні заповідники ЮНЕСКО на території Канади [18]

Таблиця 2.4

Біосферні заповідники ЮНЕСКО на території Канади
(складено за [17; 19])

Назва заповіднику, розташування, рік внесення до ЮНЕСКО	Площа, га	Фотографія	Стисла характеристика
Бівер Хіллз / Beaver Hills (Альберта, 2016)	159560		До складу заповідника входить національний парк Елк-Айленд (табл. 2.2). Характерні риси бореальної зони (рясні водно-болотні угіддя, мілкі озера та скельні утворення), утворені під час поступового відступу льодовиків приблизно 12 тис. років тому. Сьогодні заповідник складається із земель, змінених сільськогосподарською діяльністю, змішаних лісів, луків і боліт. Різноманітність лісових і гірських середовищ забезпечує оптимальні умови для бізонів, оленів і лосів, а також різноманітних водоплавних птахів та численної популяції бобрів.
Озеро Брас д'Ор / Bras d'Or Lake (Нова Шотландія, 2011)	356574		Озеро представляє собою вододіл «внутрішнього моря» з солоною водою та трьома проходами до Атлантичного океану. Наземні, морські та прибережні середовища є місцем проживання мікмаків.

Шарлевуа / Charlevoix (Квебек, 1988)	1290000		Територія, що простягається на висоті від 5 до 1150 м над рівнем моря, включає сільськогосподарські території, річкові екосистеми, гирлові припливні болота і рівнини, хвойні і змішані ліси, низькорослу рослинність та екосистеми гірської тундри.
Клейоквот Саунд / Clayoquot Sound (Британська Колумбія, 2000)	349364		Розташований на острові Ванкувер. У межах заповідника існують різноманітні екосистеми, включаючи помірні прибережні тропічні ліси, океанічні акваторії і скелясті узбережжя. Дев'ять великих лісистих долин не тронуті людською діяльністю. Помірні тропічні ліси, озера, річки та альпійські вершини цього заповідника є середовищем існування значної кількості видів, більшість з яких перебуває під загрозою зникнення або є рідкісною.
Átl'ka7tsem / Howe Sound (Британська Колумбія, 2021)	218723		Охоплює фіорд і острови. 16 % площі заповідника займають морські території. Ця гірська прибережна екосистема з великим висотним діапазоном, що знаходиться під впливом Тихого океану, характеризується надзвичайним біорізноманіттям з приблизно 721 місцевими видами наземних тварин, включаючи ведмедів грізлі, росомах і білоголових орлів. Заповідник також підтримує тисячі морських видів, включаючи живі скляні губчасті рифи.
Арка Фронтенак / Frontenac Arch (Онтаріо, 2002)	284		До складу заповідника входить національний парк Тисячі островів (табл. 2.2). Розташований на перетині наземних і річкових екосистем. Територія складається з островів і острівців річки Святого Лаврентія, які є важливими зонами для міграції рослин і тварин. Арка Фронтенак – важливий наземний міст, що з'єднує середовища існування регіонів Алгонкін і Адірондак.
Фанді / Fundy (Нью-Брансвік, 2007)	422310		До складу заповідника входить національний парк Фанді (табл. 2.2). Територія з висотами від -30 до 400 м над рівнем моря відома академічними змішаними лісами, порізаною береговою лінією, екстремальними припливними діапазонами, солончаками, припливними мулистими плавнями, а також наземним і морським біорізноманіттям. На півдні круті лісисті річкові долини глибоко

			врізаються в ландшафт, створюючи ущелини з водоспадами, порогами та крутими скелястими стінами. Ця територія має багату культурну спадщину, починаючи з корінних народів мікмак.
Джорджіан-Бей / Georgian Bay (Онтаріо, 2004)	347270		До складу заповідника входить національний парк Острови Джорджіан-Бей (табл. 2.2). Включає найбільший острівний архіпелаг Великих американських озер. Відомий як «Тридцять тисяч островів». Складається зі складного об'єднання заток, проток, островів і мілин, що лежать уздовж краю Канадського щита, для якого характерні низькі пагорби та хребти. Цей рельєф підтримує багату мозаїку лісів, водно-болотних угідь і скель з відповідним біорізноманіттям. Надзвичайно мальовничі краєвиди приваблюють велику кількість дачників, яхтсменів і сезонних відвідувачів.
Озеро Сен-П'єр / Lake Saint-Pierre (Квебек, 2000)	6705		Озеро Сен-П'єр є річковим озером у річці Святого Лаврентія з унікальними водно-болотними угіддями. Тут проживають найбільші в Північній Америці чаплі, а також розташована одна з найважливіших зупинок для мігруючих птахів.
Лонг-Пойнт / Long Point (Онтаріо, 1986)	40600		Розташований на березі озера Ері. Охоплює багату мозаїку екологічних систем, пов'язаних з ерозійними відкладеннями піщаних кіс навколо Великих американських озер, а також деякі з найбільших збережених лісових масивів у «Каролінській Канаді». Різноманітність середовищ існування підтримує багату флору і фауну, включаючи зони зупинки водоплавних і мігруючих наземних птахів.
Ніагарський схил / Niagara Escarpment (Онтаріо, 1990)	194555		До складу заповідника входить національний парк Півострів Брюс (табл. 2.2). Простягається на 725 км від озера Онтаріо (біля Ніагарського водоспаду) до окраїн півострова Брюс (між затокою Джорджіан і озером Гурон). Перетинає два основні біоми: бореальні хвойні листяні ліси на півночі та помірні широколисті ліси на півдні.

Манікуаган-Уапішка / Manicouagan-Uapishka (Квебек, 2007)	5480000		У ландшафті домінує річка Святого Лаврентія на півдні та водосховище Манікуаган на півночі, утворюючи коло, видиме з великих відстаней, навіть із космосу. Вони з'єднані мережею річок, що протікають через великі лісові масиви.
Гора Сен-Ілер / Mount Saint-Hilaire (Квебек, 1978)	29370		Це кругле утворення з крутими схилами, що піднімається приблизно на 250 м над низовиною Святого Лаврентія. Містить одні з останніх залишків старих листяних лісів у Квебеку та багато рідкісних і зникаючих видів.
Гора Ероусміт / Mount Arrowsmith (Британська Колумбія, 2000)	118592		Розташований на східному узбережжі острова Ванкуверу в біогеокліматичній зоні прибережної ялиці Дугласа. Ліси були вирубані на початку 1900-х років. Сьогодні дерева другого росту досягають розмірів, придатних для вирубки, що призводить до тиску з боку лісозаготівельників.
Редберрі Лейк / Redberry Lake (Саскачеван, 2000)	112200		Складається з хвилястих прерій, усіяних сезонними ставками та болотами, а також осиковими й чагарниковими гаями. Основною територією є солоне озеро з кількома островами. Є невеликі ділянки природних змішаних прерій, які дуже рідко зустрічаються в незайманому виді.
Райдінг-Маунтін / Riding Mountain (Манітоба, 1986)	1511634		До складу заповідника входить національний парк Райдінг-Маунтін (табл. 2.2). Розташований на стику луків і бореальних лісів. Більшу частину території займають ліси, серед яких переважає осика. Пасовища вважаються національними через рідкісні угруповання типчаку.
Вотертон / Waterton (Альберта, 1976)	66761		Входить до складу об'єкту Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО «Міжнародний парк миру Вотертон-Глейшер» (табл. 2.6). До складу заповідника входить національний парк Вотертон-Лейкс (табл. 2.2).
Південно-Західна Нова / Southwest Nova (Нова Шотландія, 2001)	1546374		До складу заповідника входить національний парк Кеджімкуджік (табл. 2.2). На північному узбережжі заповідник обмежений затокою Фанді, де спостерігаються найвищі у світі припливи, а на сході – північною водами Атлантичного океану. Більшу частину території було визначено «зоною

			співпраці» біосферного заповідника, що складається з п'яти округів: Аннаполіс, Дігбі, Квінс, Шелберн і Ярмут з населенням приблизно 100 000 осіб.
Ца Туе / Tsá Tué (Північно-Західні території, 2016)	93244		Територія є батьківщиною Сахтуоїне – «народу Ведмежого озера». Охоплює Велике Ведмеже озеро – останнє велике незаймане арктичне озеро – та частину його вододілу. Більшу частину вододілу покривають бореальні ліси і тайга, які утворюють середовище існування дикої природи, включаючи овцебика, лося і карібу.

2.3. Історико-культурні туристсько-рекреаційні ресурси

Окрім надзвичайних природних ландшафтів Канади, туристів також приваблюють канадські міста завдяки своєрідній міській культурі і мистецтву, різноманітності, цікавим подіям, а також значній кількості національних парків та історичних місць [3]. Серед історико-культурних туристсько-рекреаційних ресурсів важливе місце займає Всесвітня спадщина ЮНЕСКО, до списку якої за культурними критеріями занесено десять найвизначніших об'єктів Канади. Це Національна історична пам'ятка Ланс-о-Медоуз, Гваї Гаанас на острові Ентоні, Місце охоти на бізонів «Гед-Смешт-Ін-Баффало-Джамп», Старий Квебек, Історичне місто Луненбург, Канал Рідо, Національний історичний об'єкт Гран-Пре, Китобійна станція Ред-Бей, Провінційний парк Райтін-он-Стоун та Трондек-Клондак. Ще один об'єкт ЮНЕСКО – Пімачіовін-Акі – є одночасно і природною, і культурною цінністю. Канал Рідо визнаний шедевром людського генія (рис. 2.18, табл. 2.6). Крім того, ще дев'ять об'єктів Канади занесені до попереднього списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО за культурними або змішаними (природними і культурними) критеріями: Національний парк-заповідник «Гваї Гаанас», Національні парки Іввавік і Вунтут, Національний парк «Куттінірпаак», Національний парк Сірмілік та Національний морський заповідник Ланкастер-Саунд (проектний), Каджарталік, Долина Штайн, Ванускевін, Юконські крижані плями, Трансатлантичний кабельний ансамбль (додаток А).

Серед історико-культурних туристсько-рекреаційних ресурсів слід відзначити музеї та історичну спадщину, пов'язану з життям корінних народів Америки та колонізацією Канади європейцями.

У Канаді є 1004 *національні історичні пам'ятки*, розташовані в кожній провінції та території Канади (рис. 2.19). Найбільш багаті історичними місцями провінції Онтаріо, Квебек і Британська Колумбія (рис. 2.20).

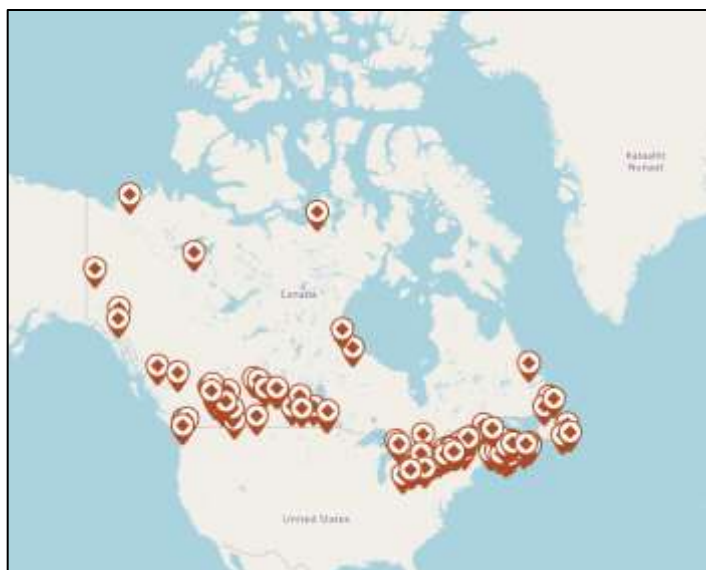

Рис. 2.19. Національні історичні пам'ятки Канади [43]

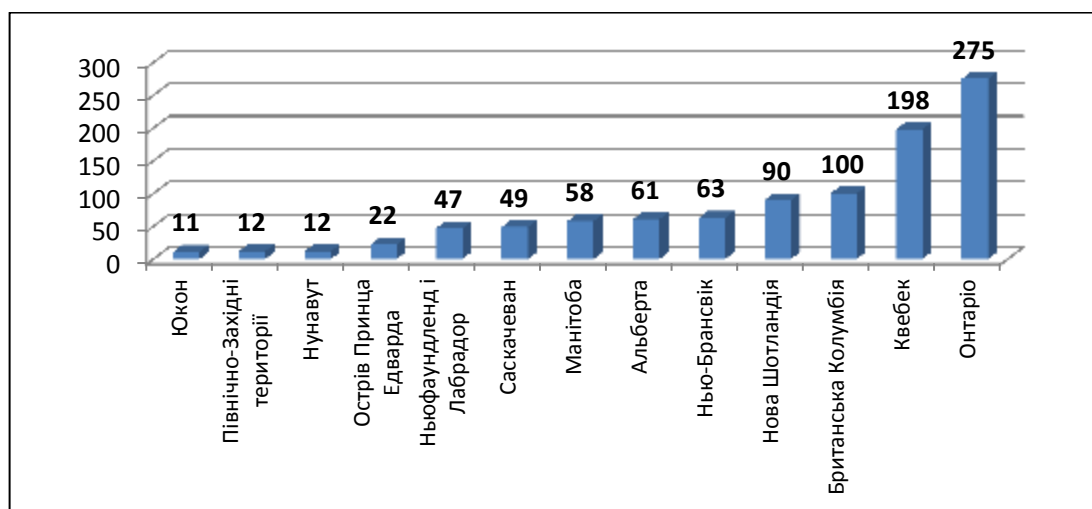

Рис. 2.20. Розподіл національних історичних пам'яток за провінціями і територіями Канади [43]

Національні історичні пам'ятки можна знайти майже в будь-якому місці – від сільської та міської місцевостей до дикої природи. Це можуть бути священні місця, місця археологічних розкопок, поля битв, історичні будинки, історичні райони, місця наукових відкриттів, вуличні пейзажи і багато іншого.

Їх сфера охоплює тисячі років людської діяльності на території сучасної Канади, а розмір варіюється від однієї структури до лінійних каналів, що простягаються на великі відстані. Національні історичні пам'ятки дозволяють дізнатися про історію країни, зокрема про різноманітні культурні спільноти, історію та культуру корінних народів [43].

В 2022-2023 фінансовому році найбільш відвідуваними національними історичними пам'ятками Канади були (рис. 2.21):

Фортифікації Квебеку / Fortifications of Québec

Лачинський канал / Lachine Canal

Канал Рідо / Rideau Canal

Цитадель Галіфакс / Halifax Citadel

Перевал Роджерса / Rogers Pass

Канал Шамблі / Chambly Canal

Печера і Басейн / Cave and Basin

Канал Сент-Анн-де-Бельв'ю / Sainte-Anne-de-Bellevue Canal

Зелені фронтони / Green Gables

Форт Шамбл / Fort Chambly

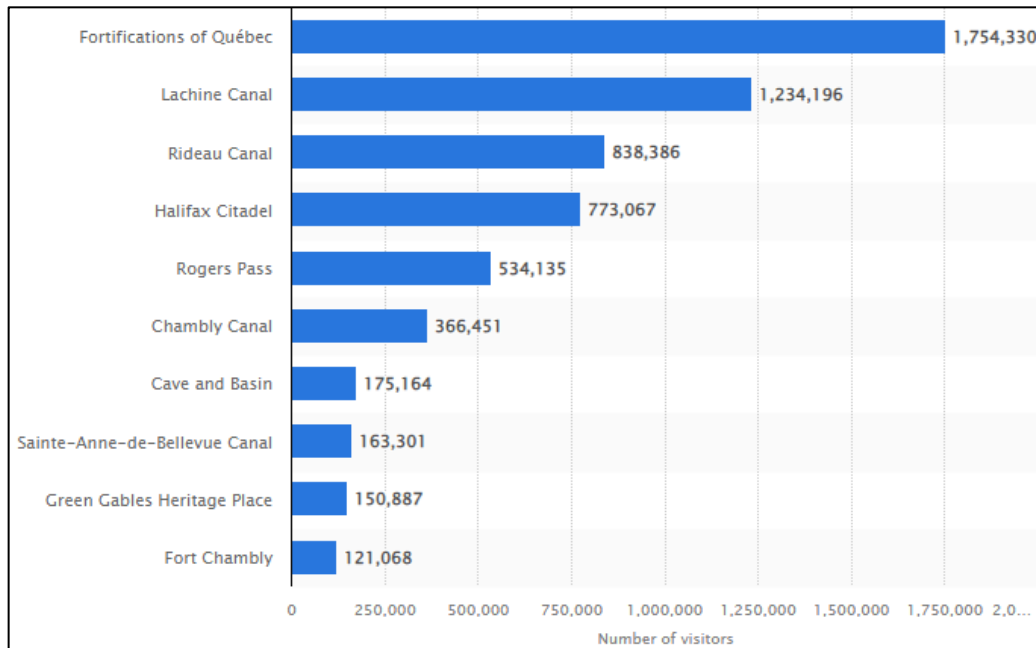

Рис. 2.20. Найбільш відвідувані національні історичні пам'ятки Канади, 2022-2023 фінансовий рік [36]

В Канаді нараховується близько 2700 *музейів*. У 2023 році канадські музеї відвідали близько 8 млн. осіб. Найбільшим і найвідвідуванішим музеєм Канади є Королівський музей Онтаріо / The Royal Ontario Museum (Торонто). Він демонструє різні культури з усього світу та природну історію країни.

Найстарішим музеєм Канади є Музей франкофонної Америки / Musée de l'Amérique francophone, заснований у 1806 році.

В табл. 2.5 представлено топ-10 найкращих музеїв Канади.

Таблиця 2.5

Топ-10 найкращих музеїв Канади [38]

Назва музею	Фотографія	Місце розташування	Колекції
Міський музей Доусона / Dawson City Museum		Доусон, Юкон	Артефакти золотої лихоманки Юкону, артефакти перших націй
Художня галерея Онтаріо / The Art Gallery of Ontario		Торонто, Онтаріо	Канадське мистецтво, європейські шедеври, сучасне мистецтво
Королівський музей Британської Колумбії / Royal BC Museum		Вікторія, Британська Колумбія	Природна історія, артефакти перших націй, сучасна історія
Королівський музей Онтаріо / Royal Ontario Museum		Торонто, Онтаріо	Мистецтво, світові культури, природознавство, археологія
Музей Манітоби / The Manitoba Museum		Вінніпег, Манітоба	Історія природи та культури Манітоби, артефакти компанії Гудзонової затоки

Королівський музей Тірелла / Royal Tyrrell Museum		Драмхеллер, Альберта	Скам'янілості динозаврів, експонати доісторичного життя
Музей антропології / The Museum of Anthropology		Ванкувер, Британська Колумбія	Мистецтво корінних народів, культурні артефакти, археологічні об'єкти
Канадський музей прав людини / Canadian Museum for Human Rights		Вінніпег, Манітоба	Виставки, присвячені правам людини та громадським рухам
Королівський музей Саскачевана / Royal Saskatchewan Museum		Регіна, Саскачеван	Артефакти корінних народів, експонати природознавства
Канадський музей війни / Canadian War Museum		Оттава, Онтаріо	Військова історія, артефакти війни, пам'ятні речі

Цікаві історико-культурні об'єкти Канади надзвичайно привабливі для туристів та екскурсантів. Вони дозволяють розвивати пізнавальний та екскурсійний, науково-освітній і професійно-діловий, рекреаційний, розважальний, подієвий, релігійний і сакральний, ностальгійний та деякі інші види туризму.

2.4. Об'єкти Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО

Культурні та природні пам'ятки, внесені до Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, є одними з найпривабливіших об'єктів для туризму. В Канаді є 22 об'єкти Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО (рис. 2.18, табл. 2.6), ще 10 у попередньому списку (додаток А). Першими двома об'єктами Канади, внесеними до списку ще в 1978 році, були Національна історична пам'ятка Ланс-о-Медоуз (L'Anse aux Meadows) і Національний парк Наханні (Nahanni National Park Reserve). Останніми двома об'єктами, внесеними до списку вже в 2023 році, стали регіон Трондек-Клондайк (Tr'ondëk-Klondike) і острів Антикості (Anticosti). Два об'єкти є транскордонними і використовуються спільно з США: парки і резервати Клуоні / Врангеля – Святого Іллі / Глейшер-Бей / Татшеншині-Алсек (Kluane / Wrangell – St. Elias / Glacier Bay / Tatshenshini-Alsek) та Міжнародний парк миру Вотертон-Глейшер (Waterton-Glacier International Peace Park). Десять об'єктів внесені за культурними критеріями, одинадцять – за природними критеріями, а один – Пімачіовін-Акі (Pimachiowin Aki) – за змішаними культурними і природними критеріями. Канал Рідо визнаний шедевром людського генія. Сім з десяти природних об'єктів ЮНЕСКО є природними феноменами виняткової краси та естетичної важливості [40].

Рис. 2.18. Об'єкти Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО в Канаді [40]

Об'єкти Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО в Канаді (складено за [40; 62])

Назва об'єкту, розташування, рік внесення до списку	Фотографія	Характеристика
<p>Національна історична пам'ятка Ланс-о-Медоуз / L'Anse aux Meadows National Historic Site¹ (Ньюфаундленд і Лабрадор, 1978)</p>		<p>L'Anse aux Meadows – це поселення вікінгів XI ст. на окраїні Великого Північного півострова, яке є найдавнішим задокументованим європейським поселенням у Новому Світі та всій Західній півкулі. Комплекс містить вісім територій: три житла, одну кузню і чотири майстерні для ремонту суден. Розкопані залишки будівель з торфу та дерев'яним каркасом схожі на аналогічні, знайдені в Північній Гренландії та Ісландії того ж періоду. Поселення L'Anse aux Meadows набуло світової відомості як доказ доколумбового трансокеанічного контакту. Його виникнення пов'язують зі скандинавськими подорожами до Північної Америки. В поселенні проживало не більше 50-100 осіб, які, ймовірно, прибули з Гренландії. Проживши там деякий час, вони покинули поселення. У 2017 році відбулася незначна зміна меж ділянки.</p>
<p>Національний парк Наганні / Nahanni National Park² (Північно-Західні території, 1978)</p>		<p>Парк площею 30 тис. км² розташований в горах Маккензі. Парк внесений до списку ЮНЕСКО завдяки видатним геоморфологічним особливостям. Річки парку, зокрема річка Південна Наганні, прорізали глибокі каньйони в гірських хребтах і створили кілька водоспадів. Одним з найвідоміших водоспадів є водоспад Вірджинія висотою 90 м. Зустрічаються карстові форми рельєфу, в тому числі системи вапнякових печер. Парк не порушений та охороняє північні ліси з їх типовою фауною, включаючи вовка, ведмедя гризлі та карибу. У високогірній частині парку мешкають баран-товсторіг та снігова коза. У парку є сірчані термальні води.</p>
<p>Провінційний парк «Динозавр» / Dinosaur Provincial Park² (Альберта, 1979)</p>		<p>Парк розташований в долині річки Ред Дір. Територія парку представляє собою практично не порушений напівпосушливий кам'янистий степ із безплідним рельєфом. Парк відомий на весь світ тим, що є одним з найбільших сховищ скам'янілостей динозаврів у світі. У парку виявлено викопні рештки динозаврів понад 44-х видів, 34-х родів і 10-и сімейств, що представляють кожен відому групу динозаврів крейдяного періоду. В ході розкопок було знайдено понад 150 повних скелетів, а також кілька скам'янілостей не динозаврів. Вони дають уявлення про життя в цьому регіоні 77-75 млн. років тому. Парк має збірку викопних решток, яка налічує близько 500 різних скам'янілих живих організмів – починаючи мікроскопічними спорами папороті і закінчуючи величезними м'ясоїдними динозаврами</p>

<p>Гваї Гаанас на острові Ентоні / SGang Gwaay¹ (Британська Колумбія, 1981)</p>		<p>SGang Gwaay зберігає селище Нінстінц індіанського племені Хайда, в якому проживали рибалки і мисливці. Було покинуте жителями в XIX столітті. Селище розташоване на маленькому острові Ентоні у західній частині архіпелагу Королеви Шарлотти. На території селища розташовані залишки великих кедрових будинків і кілька різьблених могил та меморіальних тотемних стовпів (32 тотема). Об'єкт створює уявлення про побутову культуру цих людей, про їх відносини з навколишньою природою, а також дає ключ до розуміння їх усталених традицій.</p>
<p>Місце охоти на бізонів «Гед-Смешт-Ін-Баффало-Джамп» / Head-Smashed-In Buffalo Jump¹ (Альберта, 1981)</p>		<p>На південному заході провінції Альберта виявлено старі марковані погонні стежки, а також сліди таборів аборигенів та могильники з величезною кількістю бізонових скелетів. Все це свідчення традиційних прийомів полювання рівнинних індіанців Північної Америки, що їх застосовували протягом майже шести тисячоліть. Знаючи рельєф і поведінку бізонів, мисливці направляли їх стада на погонні стежки, які закінчувалися біля крутого обриву в Скелястих горах, з якого бізони падали і розбивалися на смерть. Head-Smashed-In Buffalo Jump є одним із яскравих прикладів цієї традиції. Потім туші бізонів розрізалися та оброблялися в таборах, розташованих внизу. У 2021 році відбулася незначна зміна меж ділянки</p>
<p>Національний парк «Вуд-Баффало» / Wood Buffalo National Park² (Альберта, Північно-Західні території, 1983)</p>		<p>Парк охоплює великі площі трав'янистих та осокових луків, бореальних лісів, озер, річок і найбільшої у світі внутрішньої річкової дельти, утвореної річками Атабаска і Піс-Рівер. Є також соляні рівнини та гіпсові карстові утворення. На півночі від парку розташовані нафтоносні піски Атабаски, на сході – річка Невільнича, на заході – гори Карібу (3101 м). Є найбільшим національним парком Канади, займаючи площу близько 4,5 млн. га. Тут проживає найбільше в Північній Америці дике стадо атабаських бізонів (5 тис. особин) і розмножується зникаючий американський журавель. Серед тварин парку також зустрічаються лосі, вовки, американські чорні ведмеді, бобри, американські бабаки, американські зайці та рисі.</p>
<p>Парки Канадських Скелястих гір / Canadian Rocky Mountain Parks² (Альберта, Британська Колумбія, 1984)</p>		<p>Сім національних парків у канадських Скелястих горах, два з яких були додані до цього об'єкту ЮНЕСКО в 1990 році, демонструють високогірні ландшафти виняткової природної краси з гірськими піками, льодовиками, крижаними полями, альпійськими луками, системами вапнякових печер, озерами, каньйонами та водоспадами, гарячими джерелами. Тут розташована формація Burgess Shale – одна з найважливіших у світі скупчень викопних решток жителів давніх морів. Вона зберігає рештки тварин з м'яким тілом, які датуються кембрійським періодом, що дає ключове розуміння розвитку основних типів тварин. Парки Канадських Скелястих гір включають суміжно розташовані національні (Банф, Джаспер, Кутені, Йохо) та провінційні (Маунт-Робсон, Маунт-Ассінібойн, Гамбер) парки. В парках розташовані виток річок Північний Саскачеван, Атабаска, Фрейзер, Колумбія.</p>

<p>Старий Квебек / Historic District of Old Québec¹ (Квебек, 1985)</p>		<p>Квебек був заснований французьким дослідником Шампленом на початку XVII століття як столиця Нової Франції, а потім розбудований британцями після 1760-х років. Стара частина Квебеку ілюструє різні етапи європейських колоніальних поселень у Північній Америці. Це єдине місто в Північній Америці, яке зберегло вали з безліччю бастионів, воріт, валів та інших оборонних споруд, які і зараз ще оточують Старий Квебек. Верхнє місто, побудоване на скелі, залишилося релігійним та адміністративним центром з церквами, монастирями та іншими пам'ятниками – редутом Дофін, цитаделлю та готелем Шато-Фронтенак. Разом із Нижнім містом та його старими кварталами все це формує міський ансамбль, який є одним із найкращих прикладів колоніального укріпленого міста.</p>
<p>Національний парк Грос-Морн / Gros Morne National Park² (Ньюфаундленд і Лабрадор, 1987)</p>		<p>Глибокоокеанська кора та скелі, утворені із мантиї Землі, що лежать на відкритому повітрі в парку, ілюструють тектоніку плит і дрейф континентів. і доповнюють природну красу цієї дикої місцевості. Останнє зледеніння сформувало тут оригінальний рельєф – це прибережні низини, альпійські плато, прісноводні фіорди, що не мають виходу до моря, вкриті льодовиками миси в океані, вироблені льодовиком гірські долини, круті скелі, водоспади та безліч найчистіших озер. Площа парку складає 1805 км². Назва парку походить від назви гори Грос-Морн (806 м), яка є найвищою в парку та другою за висотою вершиною Ньюфаундленду</p>
<p>Парки і резервати Клуоні / Врангеля – Святого Іллі / Глейшер-Бей / Татшеншині-Алсек / Kluane / Wrangell– St. Elias / Glacier Bay / Tatshenshini- Aisek*² (Юкон, 1992)</p>		<p>Чотири національні парки та заповідні території, розташовані на кордоні США та Канади, містять найбільше у світі неполярне крижане поле та численні величезні льодовики. Територія, сформована льодовиковою та безперервною тектонічною активністю, включає різні типи середовищ існування – від високих гір понад 16000 футів (5000 м) до океану, прибережних лісів і річкових долин. Одними з найважливіших видів тварин на території парків та резерватів є ведмідь грізлі, карібу, баран-товсторіг та гірський козел. Річки є місцем нересту лосося, який потім мігрує в океан. Першою до списку ЮНЕСКО була включена затока Глейшер-Бей (США, 1979 рік). Парки і резервати Клуоні (Канада) і Врангеля – Святого Іллі (США) були додані в 1992 році, а Татшеншині-Алсек (Канада) – в 1994 році. Загальна площа парків і резерватів складає понад 32 млн. акрів.</p>

<p>Міжнародний парк миру Вотертон-Глейшер / Waterton-Glacier International Peace Park*² (Альберта, 1995)</p>		<p>Ця територія включає Національний парк Вотертон-Лейкс у Канаді та Льодовиковий національний парк Глейшер у США. Обидва парки відомі своєю надзвичайною мальовничою красою через поєднання горських і льодовикових ландшафтів. Парк розташований на межі Континентального вододілу і включає пік Потрійного вододілу. Гори поєднуються з преріями без проміжних передгір'їв, а географічне положення дозволило тваринним і рослинним видам, типовим для тихоокеанського північно-західного регіону, поширитися вглиб країни. Це призвело до незвичайної різноманітності флори і фауни на невеликій території.</p>
<p>Історичне місто Луненбург / Old Town Lunenburg¹ (Нова Шотландія, 1995)</p>		<p>Місто Луненбург, засноване британцями в 1753 році, є найкращим зберегшимся до нашого часу прикладом запланованого британського колоніального поселення в Північній Америці. Поселення назване на честь короля Великої Британії Георга II, який також правив герцогством Брауншвейг-Люнебург. Луненбург зберіг своє первинне планування та загальний вигляд, визначений перпендикулярною решіткою вулиць, проект якої був розроблений у метрополії. Жителям вдалося зберегти своєрідне місто, зокрема архітектуру дерев'яних споруд, окремі з яких були побудовані ще у XVIII столітті. Поселення було засноване на морському рибальстві в Атлантиці (зараз тут розташований Музей атлантичного рибальства).</p>
<p>Національний парк Мігуаша / Miguasha National Park² (Квебек, 1999)</p>		<p>Парк охоплює частину геологічної формації Ескупінак, яка датується девонським періодом (370 млн. років тому, так звана «Ера риб»). Це унікальне місце для палеонтологів, яке дає винятково велику кількість добре збережених скам'янілостей риб, зокрема кистеперої риби, яка пізніше дала початок тетраподам – першим наземним хребетним. В цілому, відкладення верхнього девону містять залишки п'яти груп викопних риб – з шести, що належать до цього періоду. В парку також були знайдені скам'янілості безхребетних і рослин. Перші викопні рештки тварин були знайдені тут ще в 1842 році. З цього часу декілька тисяч зразків роз'їхалися по університетах і музеях всього світу. Перша знахідка скам'янілих останків кистеперих риб датується 1892 роком та належить палеонтологу Едварду Дрінкер Коуп. Знахідка отримала назву «Принц Мігуаша».</p>

<p>Канал Рідо / Rideau Canal¹ (Онтаріо, 2007)</p>		<p>Монументальний канал побудови XIX століття простягся на 202 км, з'єднуючи річки Рідо та Катарки на південь від Оттави з гаванню Кінгстона на озері Онтаріо. Канал будувався з військово-стратегічними цілями в той період, коли Велика Британія та США вели боротьбу за панування в цьому регіоні. Спорудження, яке стало одним з найперших каналів, призначених для пересування суден з паровими двигунами, було обладнане рядом фортифікаційних укріплень. Канал Рідо – один з найкращих зразків каналів зі стоячою водою в Північній Америці, що добре зберігся та демонструє широкомасштабне застосування європейських технологій в умовах північноамериканського континенту. Це єдиний канал часів великої ери будівництва каналів на початку XIX століття, який продовжує активно функціонувати і в наш час відповідно до вихідних розробок та з використанням оригінальних каналотворюючих споруд. При нормальному режимі роботи, каналом можуть пропливати судна довжиною до 27,4 м, шириною до 7,9 м, висотою до 6,7 м, глибиною занурення до 1,2 м. При проходженні більш габаритних суден потрібно попередньо звернутися в бюро каналу Рідо. В цілому, канал Рідо, відкритий у 1832 році, є найстарішою безперервно діючою системою каналів у Північній Америці.</p>
<p>Скелі зі скам'янілостями в Джоггінсі / Joggins Fossil Cliffs² (Нова Шотландія, 2008)</p>		<p>Це палеонтологічний об'єкт територією 689 га, розташований уздовж узбережжя Нової Шотландії. Його називають «Галапагоськими островами кам'яновугільного періоду» за безліч збережених тут скам'янілостей цього геологічного періоду (354-290 млн. років тому). Скелі заповідника вважаються найяскравішим прикладом геологічної історії кам'яновугільного періоду. В їх потужній товщі, яка не має аналогів у світі, повністю зберігся Пенсільванський пласт (318-303 млн. років тому) з найбагатшим з усіх відомих на планеті набором скам'янілостей живих істот, що існували в цей період життя на Землі. Серед них – залишки і сліди ранніх тварин та тропічних лісів, в яких вони жили та які залишилися в незайманому стані. На 14,7 км ділянки, що складається з прибережних скель, стрімких берегів, скельних платформних утворень і пляжу, зустрічаються залишки відразу трьох екосистем: гирлового басейну, тропічного лісу заплави річки та алювіальної рівнини з прісноводними водоймищами, вкритої легкозаймистими лісами. Тут знаходиться найбагатший з усіх відомих викопний комплекс, який відповідає трьом перерахованим вище екосистемам та включає 96 класів і 148 видів скам'янілостей, а також 20 груп відбитків.</p>

<p>Національний історичний об'єкт Гран-Пре / Landscape of Grand Pré¹ (Нова Шотландія, 2012)</p>		<p>Культурний ландшафт Grand Pré в XVII-XVIII століттях сформували нащадки французьких поселенців – акадійці. Оригінальне поселення Grand Pré простягається на чотирикілометровій ділянці вздовж горба між сучасними поселеннями Вулфвілл і Гортонвілл. Використовуючи техніку будівництва дамб під назвою aboiteau, фермери осушили соляні болота з припливних зон та перепрофілювали їх для сільськогосподарського використання. Таким чином було утворено 1300 га осушених боліт – польдерів. Система управління водними ресурсами використовується і в наш час. Національний історичний об'єкт Grand Pré визнаний ЮНЕСКО як винятковий приклад адаптації першими європейськими поселенцями до умов життя на атлантичному узбережжі Північної Америки та пам'ятка акадійського способу життя й депортації. Депортація акадійців почалася в 1755 році та відома як Великий Деранжмент.</p>
<p>Китобійна станція Ред-Бей / Red Bay Basque Whaling Station¹ (Ньюфаундленд і Лабрадор, 2013)</p>		<p>Баскська китобійна станція була заснована в 1530-х роках і використовувалася близько 70 років. Основними жителями поселення були баскські сезонні мігранти (з південної Франції та північної Іспанії), які протягом мисливського сезону (влітку) займалися китобійним промислом. Вони полювали на південних і гренландських китів в затоці Белл-Айл. Тут же на станції відбувалася переробка китів для виробництва китового жиру (так званої ворвані). Ворвань вантажилася на кораблі і відвозилася на продаж у Європу. Залишки поселення включають тимчасові житла, кістки китів, обладнання для видобутку ворвані, цвинтар ряду суден, що затонули тут протягом багатьох років. На початку XVII століття поселення було покинуто. Це, ймовірно, пов'язано зі зменшенням поголів'я китів. Завдяки археологічним залишкам, які ілюструють різні етапи доіндустріального процесу китобійного промислу, Red Bay є найкраще збереженою станцією того періоду.</p>
<p>Екологічний заповідник Містейкен Поїнт / Mistaken Point² (Ньюфаундленд і Лабрадор, 2016)</p>		<p>У заповіднику розташована однойменна формація Містейкен Поїнт, яка включає одну з найрізноманітніших і найкраще збережених колекцій докембрійських скам'янілостей у світі. Формація включає вузьку смугу прибережних крутих скель завдовжки 17 км. Ці скелі, що сформувалися на морському дні в Едіакарський період (580-560 млн. років тому), зберігають найдавніші з усіх відомих великих скам'янілостей. Ці скам'янілості свідчать про переломний етап в історії життя на Землі – появу на нашій планеті великих та біологічно складних організмів після трьох мільярдів років еволюції, коли домінували мікроорганізми.</p>

<p>Пімачіювін-Акі / Pimachiowin Aki³ (Манітоба, Онтаріо, 2018)</p>		<p>Пімачіювін Акі («Земля, що дарує життя») представляє собою лісовий ландшафт, пересічений річками, вкритий озерами, водно-болотними угіддями та бореальними лісами. Пімачіювін Акі входить до числа споконвічних територій анішинабегів – місцевого корінного народу, що живе за рахунок риболовлі, полювання та збирання. Пімачіювін Акі охоплює частину територій чотирьох громад анішинабегів: басейни річок Бладвейн і Поплар, Літл-Гранд-Рapidс, Поінгассі. Об'єкт є видатним прикладом культурної традиції Ji-ganawendamang Gidakiiminaan («збереження землі»), що полягає в шануванні дарів Творця, повазі до всіх форм життя та підтримці гармонійних відносин з іншими людьми. Ця традиція відображена у ландшафті складною системою засобів для існування, структурою населених пунктів, торгових шляхів та церемоніальних місць, як правило, пов'язаних між собою внутрішніми водними шляхами. З точки зору природи ця територія являє собою найбільший приклад північноамериканського бореального щита з такими тваринами, як лось, вовк, росомаха та озерний осетер. Площа Пімачіювін Акі становить понад 29 тис км² (11197 миль²)</p>
<p>Провінційний парк Райтін-он-Стоун / Writing-on-Stone / Áísínai'pi¹ (Альберта, 2019)</p>		<p>Цей об'єкт розташований на півночі від напівзасушливих Великих рівнин Північної Америки на кордоні Канади та США. Долина річки Мілк займає центральне місце в топографії цього культурного ландшафту, що характеризується численними високими тонкими колонами худу дивовижної форми, утвореними внаслідок ерозії ґрунту. Піщаники, розташовані вздовж річки Мілк, прикрашені унікальними грав'юрами та петрогліфами, вирізаними народом Блекфут (Siksikáíitsitapi). Ці наскальні зображення служили засобом спілкування людей зі священними духами. Археологічні залишки, знайдені біля цього об'єкта, відносяться до періоду від 1800 р. до н. е. до початку постконтактного періоду. На території парку зібрано понад 50 місць петрогліфів і тисячі наскельних малюнків. Блекфут вважають цей ландшафт священним, що відображається в їх багатовікових традиціях поваги до цього місця та церемоніальних обрядів.</p>
<p>Трондек-Клондайк / Tr'ondëk-Klondike¹ (Юкон, 2023)</p>		<p>Відкриття золота і подальша золота лихоманка в кінці XIX століття привели в Клондайк десятки тисяч старателів. Взаємодія між новоприбулими та корінним народом Tr'ondëk Hwëch'in призвела до створення унікального культурного ландшафту з таборами, містами та гірничою інфраструктурою. Тут зібрані археологічні та історичні джерела, що відображають адаптацію корінного населення до безпрецедентних змін, викликаних золотою лихоманкою; представлені різні аспекти колонізації цієї території, у тому числі місця контактів між корінним населенням та колоністами, а також місця, що демонструють адаптацію Трондек Хвічін до колоніальної присутності.</p>

Антикості / Anticosti ² (Квебек, 2023)		Розташований на острові Антикості – найбільшому острові Квебеку – цей об’єкт є найбільш повним і добре збереженим палеонтологічним літописом першого масового вимирання тваринного світу 447-437 млн. років тому. Він містить добре збережені скам’янілості морських жителів, що охоплюють 10 млн. років історії Землі та датуються від пізнього ордовицького періоду до раннього силуру (450-435 млн. років тому). Різноманітність і прекрасна збереженість скам’янілостей є винятковими, що дозволяє проводити наукові роботи світового рівня. Тисячі великих підстилаючих поверхонь дозволяють спостерігати і вивчати раковинних, а іноді і м’якотілих тварин, що мешкали на мілководному дні давнього тропічного моря.
---	---	--

¹ об’єкти, внесені до списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО за культурними критеріями

² об’єкти, внесені до списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО за природними критеріями

³ об’єкти, внесені до списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО за змішаними культурними і природними критеріями

* транскордонні об’єкти Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО

РОЗДІЛ 3

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ТУРИСТСЬКО-РЕКРЕАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ КАНАДИ

3.1. Особливості туризму Канади

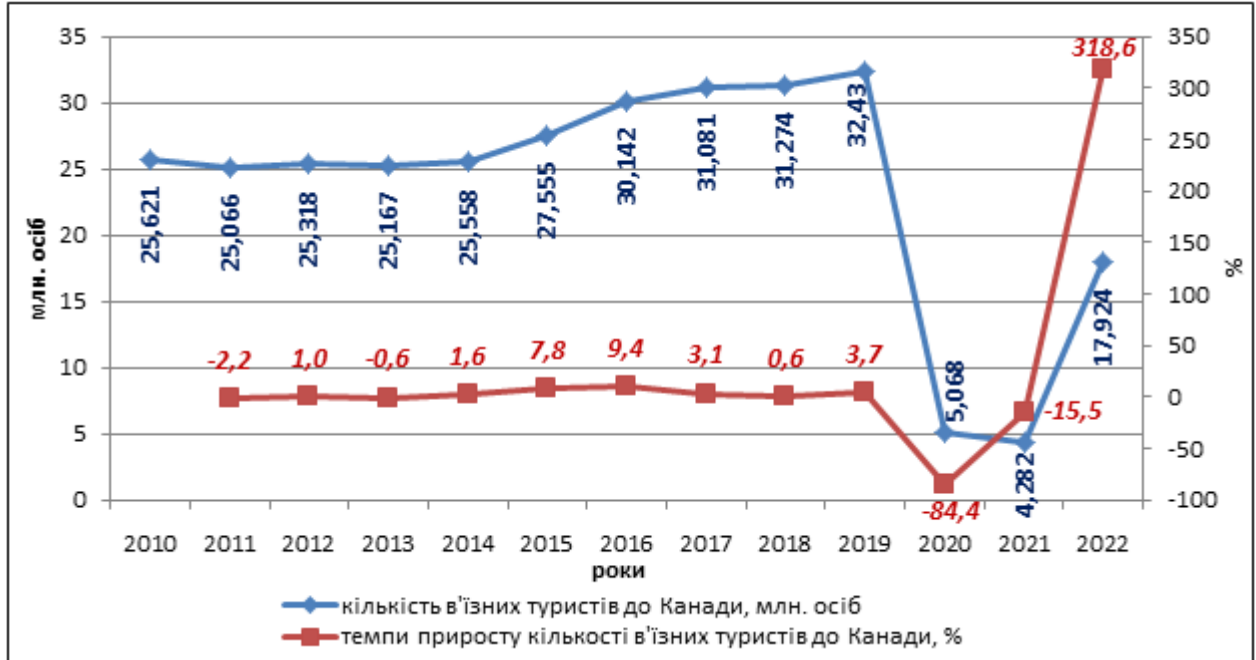
3.1.1. В'їзний туризм. Канада характеризується потужною індустрією внутрішнього та зовнішнього туризму. Значна частина туризму в країні зосереджена в Торонто, Монреалі, Квебеці, Ванкувері/Вістлері, Ніагарському водоспаді, острові Ванкувер, Канадських Склеястих горах, долині Оканаган у Британській Колумбії, Черчиллі, Манітобі та національному столичному регіоні Оттава-Гатіно [55].

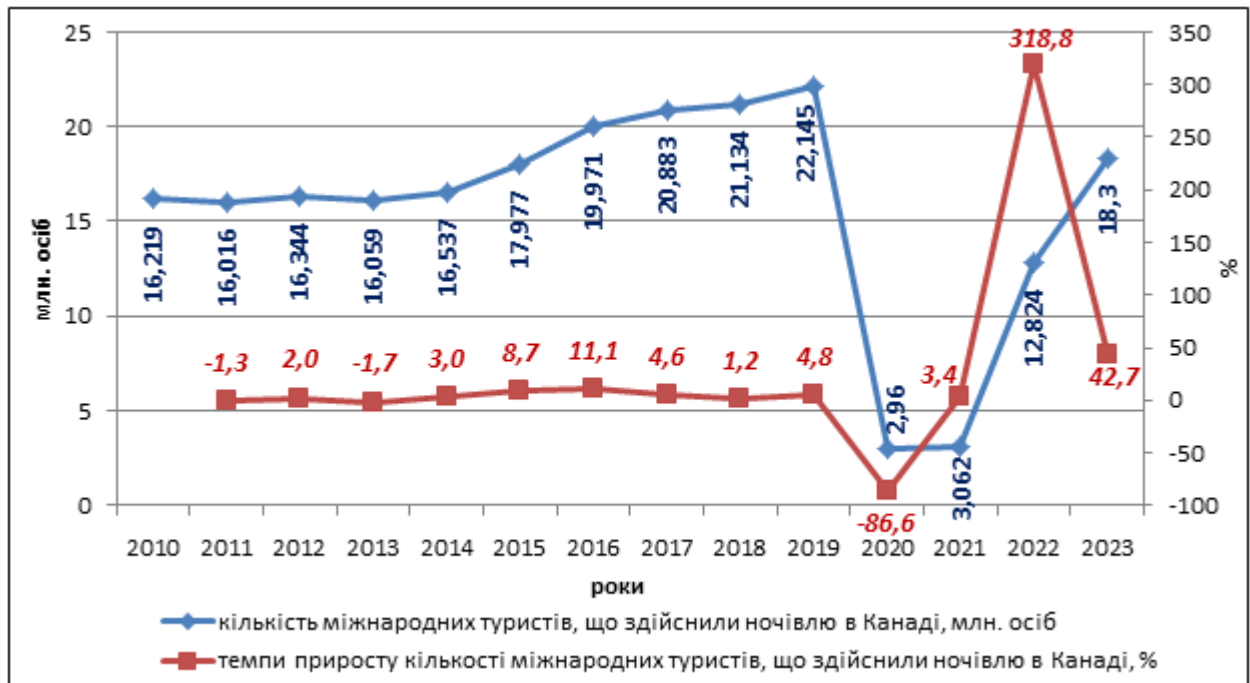
Рис. 3.1. Найпривабливіші туристичні destinations за провінціями і територіями Канади [52]

У 2021 році кількість в'їзних туристів до Канади становила 4,282 млн. осіб. З них 3,062 млн. туристів залишилися на ночівлю (27 місце в світі), що складало 0,079 міжнародних туристів на одного місцевого жителя (93 місце в світі, третє місце в Північній Америці) [56]. Ще 1,22 млн. осіб здійснили одноденний візит до Канади, тобто були по суті екскурсантами, а не туристами. В порівнянні з докоронавірусним 2019 роком кількість в'їзних туристів у 2020-2021 роках зменшилась на 84,4 %, у тому числі міжнародних туристів (що

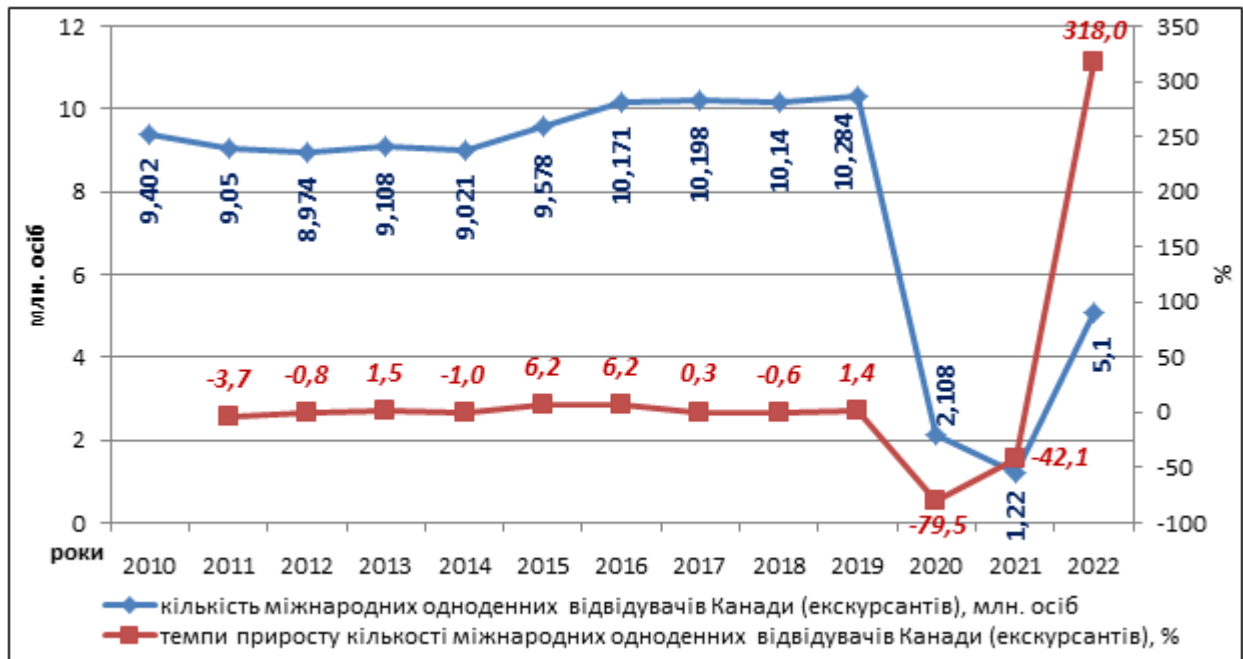
здійснили ночівлю) – на 86,6 % (рис. 3.1). У 2022-2023 роках туризм Канади демонструє досить швидке відновлення після кризи, викликаній пандемією COVID-19. Планується, що кількість міжнародних туристів Канади повернеться на докоронавірусний рівень до 2025 року [61].

в'їзні туристи

міжнародні туристи (з ночівлею)

міжнародні одноденні туристи (екскурсанти)

Рис. 3.1. Динаміка кількості в'їзних туристів до Канади в 2010-2022 роках (побудовано за [33; 56; 63])

В структурі в'їзного туризму Канади за регіоном походження суттєво переважає Америка, питома вага якої в 2010-2022 роках становила близько 75-76 % (рис. 3.2).

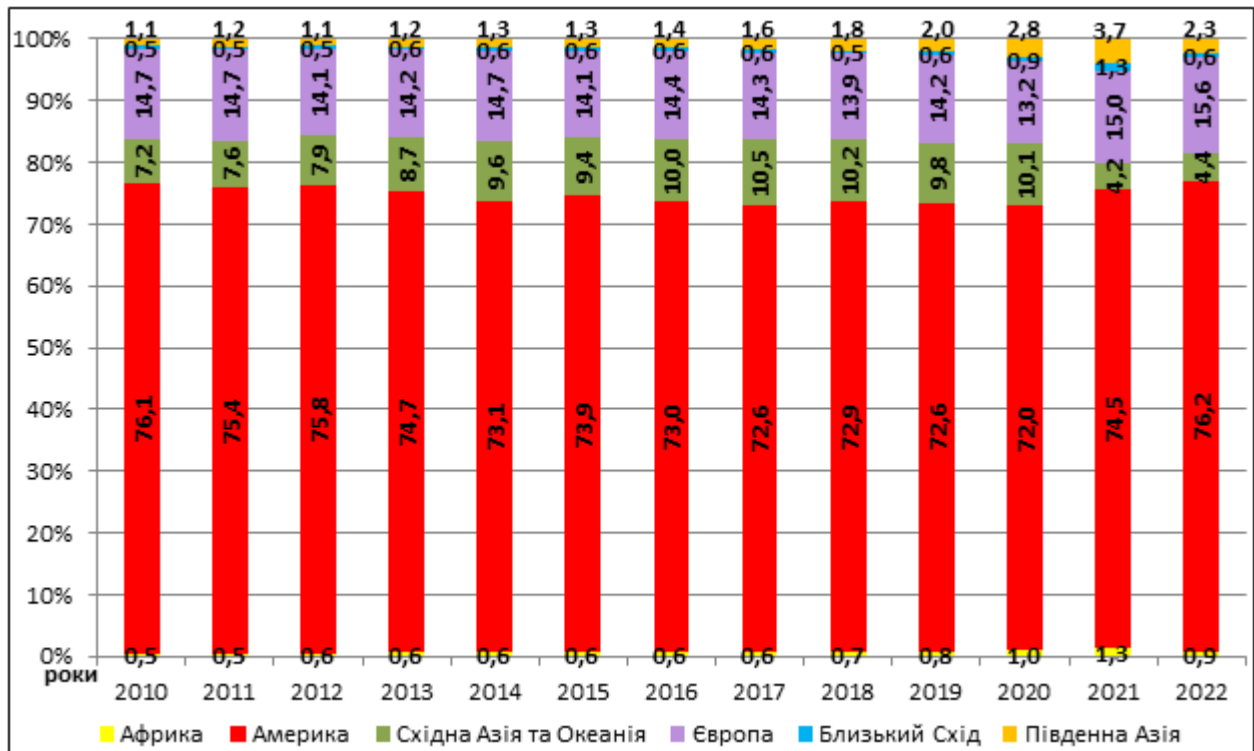

Рис. 3.2. Динаміка структури в'їзних туристів Канади за регіоном походження в 2010-2022 роках (побудовано за [33])

Найбільша кількість міжнародних прибуттів до Канади (з ночівлею) відбувається з США. У 2023 році на американців припадало 12,8 млн. міжнародних прибуттів до Канади (69,9 % всіх міжнародних туристів). Також багато туристів приїжджають з Австралії, Китаю, Франції, Німеччини, Японії, Мексики, Південної Кореї та Великої Британії (рис. 3.3) [61].

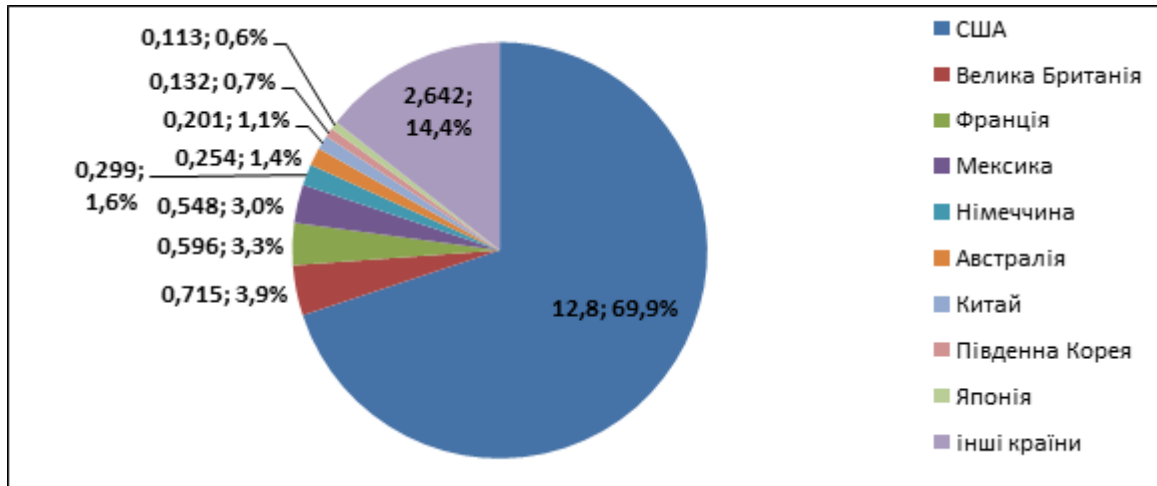

Рис. 3.3. Структура міжнародних туристів Канади (з ночівлею) за країною походження в 2023 році, млн. осіб (%) (побудовано за [63])

Серед провінцій і територій Канади найбільш привабливими для міжнародних туристів є Онтаріо, Британська Колумбія та Квебек. На них у 2022 році припадало майже 90 % усіх міжнародних прибуттів (рис. 3.4).

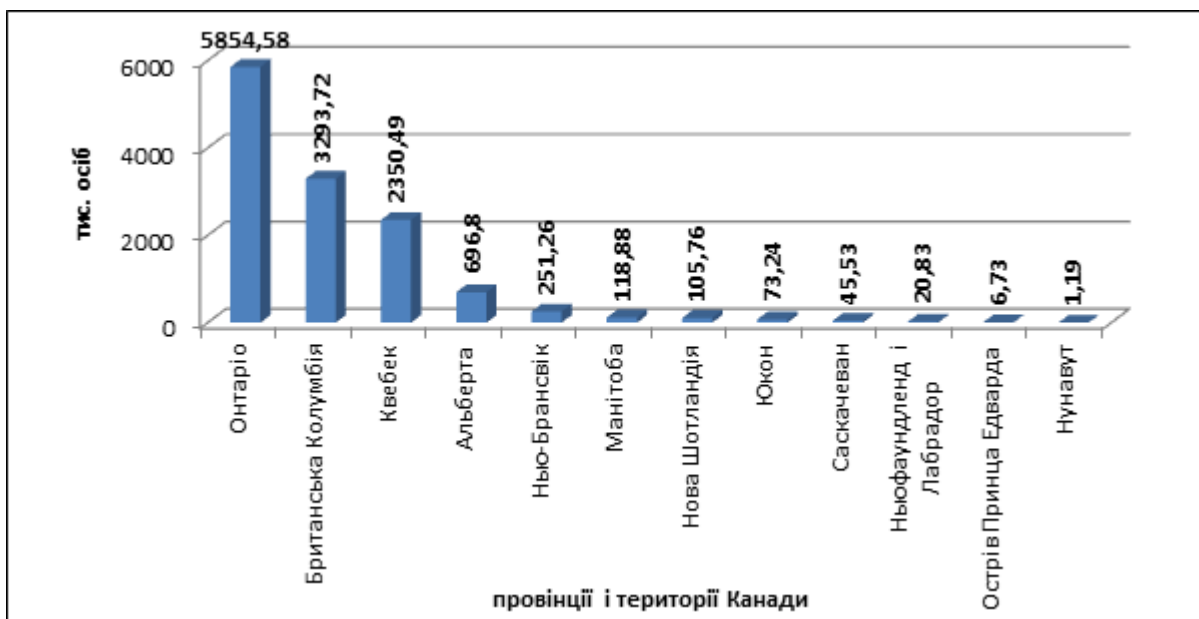

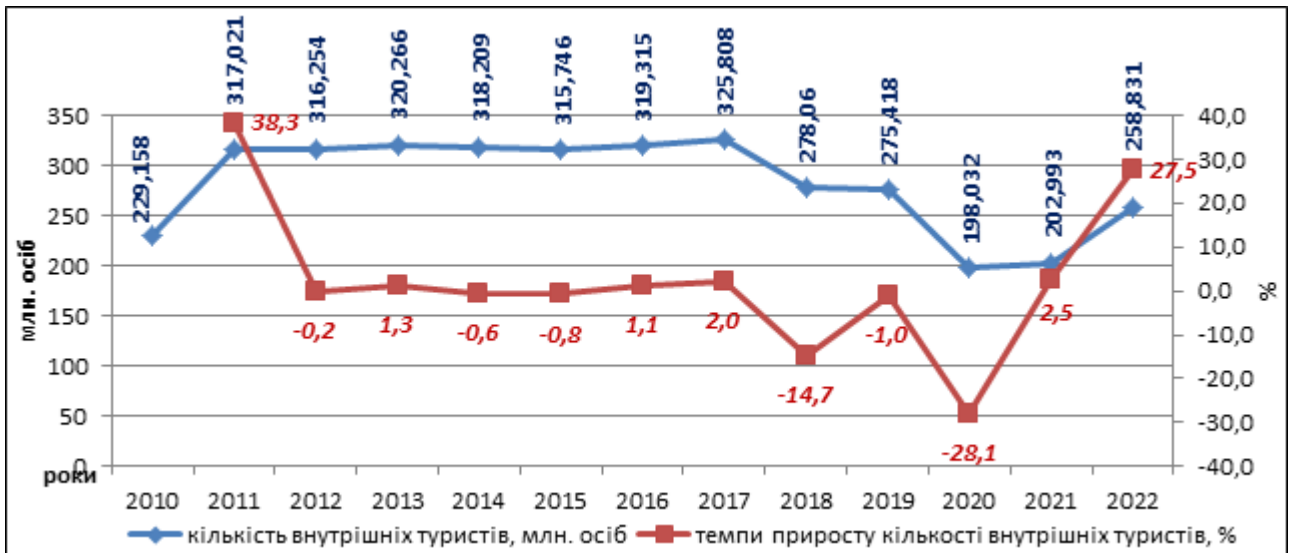
Рис. 3.4. Кількість міжнародних туристичних поїздок до Канади у 2022 році за провінціями і територіями (побудовано за [46])

3.1.2. Внутрішній туризм. Головними споживачами туристичних послуг Канади були і залишаються самі канадці. Так, у 2022 році на одного в'їзного туриста Канади припадало більше 14 внутрішніх туристів. Співвідношення в'їзних і внутрішніх туристів з ночівлею складало 1:7, а в'їзних і внутрішніх екскурсантів – 1:33 (рис. 3.5).

Рис. 3.5. Динаміка співвідношення внутрішніх і в'їзних туристів Канади в 2010-2022 роках (підрховано і побудовано за [29])

В 2019 році кількість внутрішніх туристів Канади складала 275,418 млн. осіб. В 2020-2021 роках їх кількість зменшилась практично на третину, але майже відновилась у 2022 році. Із загального числа внутрішніх туристів Канади тільки третина подорожувала більше доби (тобто з ночівлею), всі інші – це екскурсанти, що здійснили одноденну подорож по країні (рис. 3.6).

внутрішні туристи

внутрішні туристи з ночівлею

внутрішні одноденні туристи (екскурсанти)

Рис. 3.6. Динаміка кількості внутрішніх туристів Канади в 2010-2022 роках (побудовано за [29])

3.1.3. Доходи від туризму. Станом на 2010 рік туризм Канади приніс доходів на суму 8,44 млрд. дол. США, що становило близько 1,1 % ВВП країни. Протягом наступного десятиліття доходність та питома вага туризму в канадському ВВП поступово зростали, сягнувши напередодні пандемії COVID-19 суми 29,79 млрд. дол. США (1,7 % ВВП Канади). 2020-2021 роки характеризуються різким падінням туристичних надходжень на 54-56 % у порівнянні з 2019 роком: у 2020 році туризм Канади заробив 13,54 млрд. дол. США, а в 2021 році – 13,09 млрд. дол. США (що становило всього 0,61 % ВВП країни та близько 11 % усіх туристичних надходжень Північної Америки) (рис. 3.7). Кожний міжнародний турист, що подорожував Канадою в 2021 році, витратив у середньому 3954 дол. США. Це в 3 рази більше, ніж витрачають самі канадці, коли відвідують інші країни (1247 доларів на рік) [56].

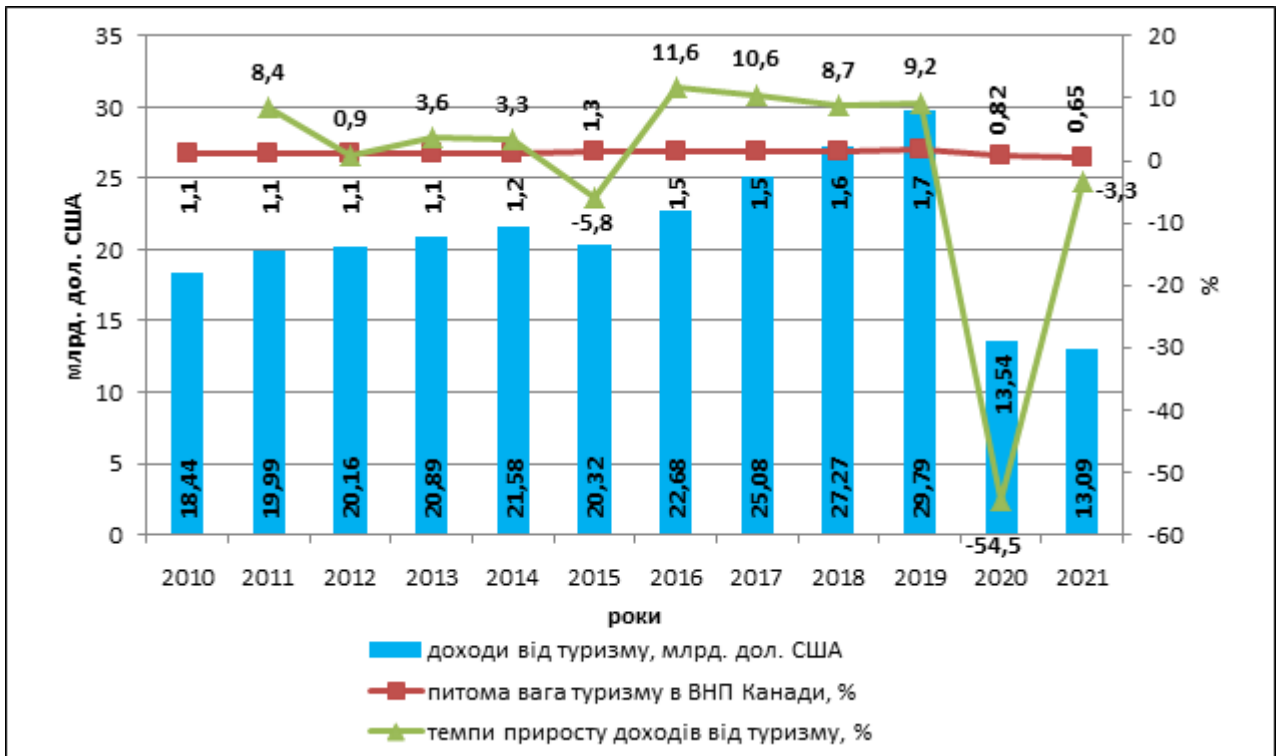
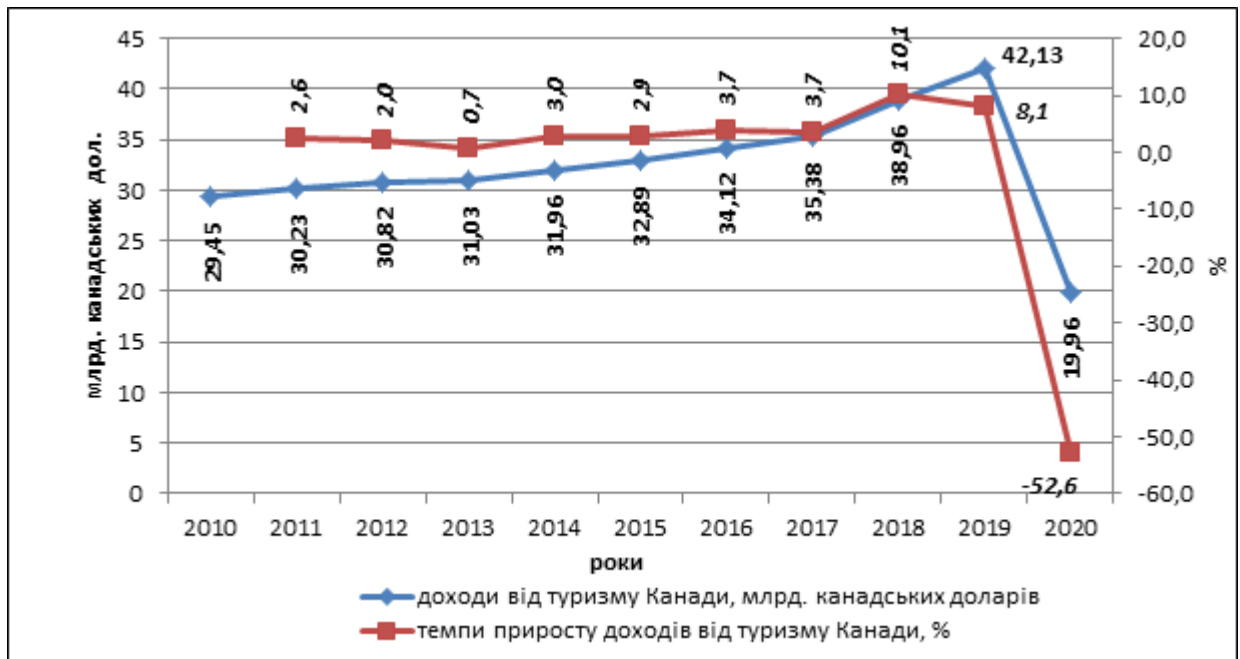

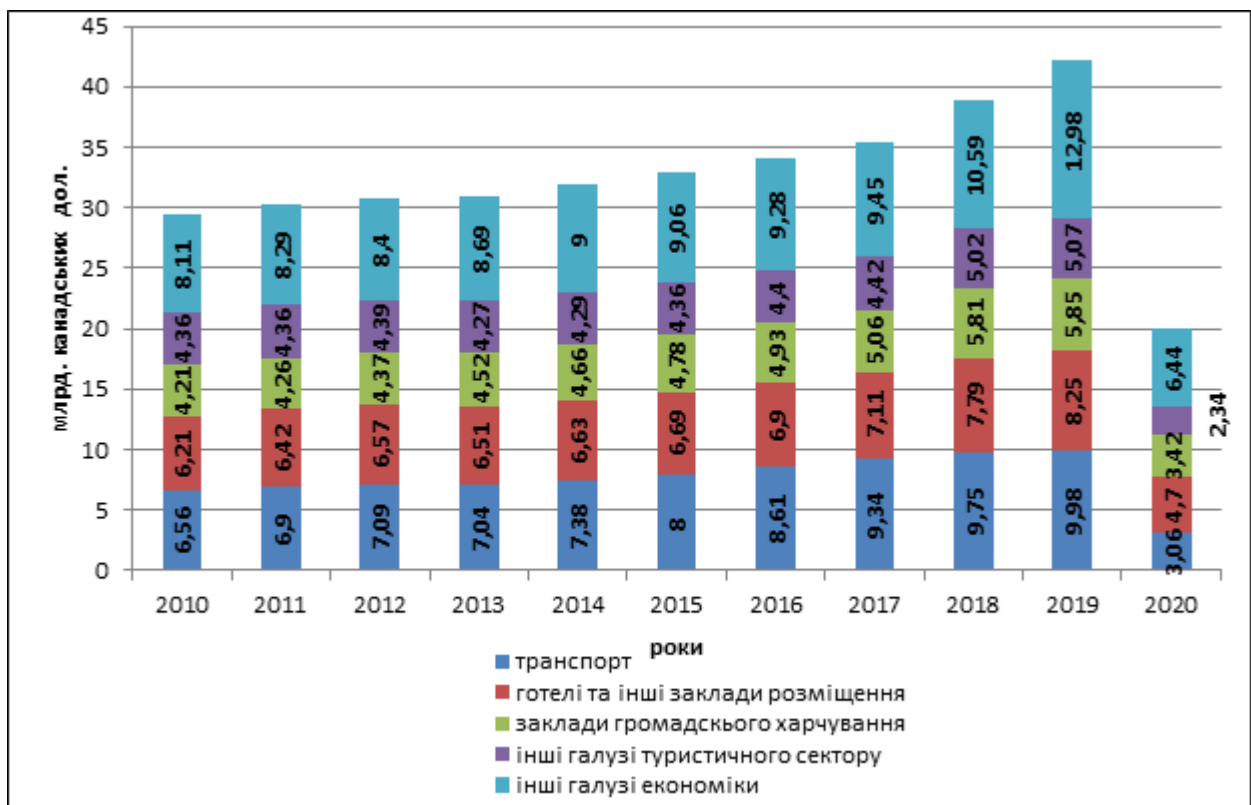
Рис. 3.7. Динаміка доходів від туризму та частки туризму в ВВП Канади, 2010-2021 роки (побудовано за [56])

Індустрія туризму складається з широкого спектру галузей та видів економічної діяльності, які спільно обслуговують туристів під час їх подорожей, допомагаючи з розміщенням (сектор розміщення), харчуванням (сектор харчування), транспортуванням (сектор перевезень), організовуючи дозвілля і відпочинок (сектор дозвілля і розваг) тощо. Динаміку доходів від

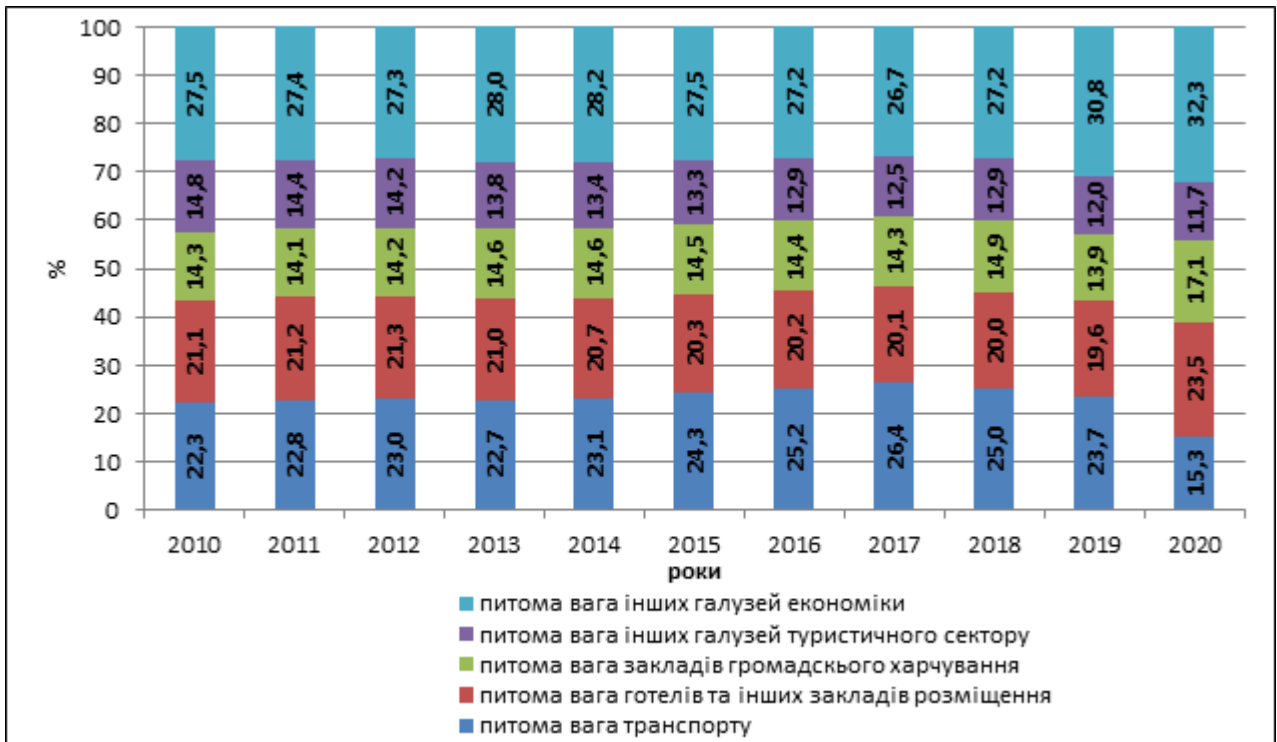
найважливіших галузей індустрії туризму Канади в 2010-2022 роках показано на рис. 3.8.

динаміка доходів від туризму Канади, млрд. канадських дол.

динаміка доходів за галузями індустрії туризму Канади, млрд. канадських дол.

динаміка структури доходів за галузями індустрії туризму Канади, %
 Рис. 3.8. Динаміка доходів від найважливіших галузей індустрії туризму Канади в 2010-2020 роках (побудовано за [27])

3.2. Перспективи розвитку туризму Канади

В Звіті «Tourism Outlook: Unlocking Opportunities for the Sector» (2023 рік) зазначено, що туризм Канади на сьогоднішній день перебуває на роздоріжжі. Є два курси подальшого розвитку: поточний та трансформаційний.

Поточна траєкторія розвитку туризму є більш реалістичною та передбачає, що до 2030 року щорічні доходи від туризму Канади зростуть до 140 млрд. канадських доларів за рік (рис. 3.9). Це на 33 % більше докоронавірусного 2019 року (105 млрд. дол.), але з урахуванням рівня інфляції по суті ніякого реального зростання не відбудеться. Більше того, є високий ризик упати в глобальних рейтингах і туристичному попиті через обмеження в туризмі [57].

В рамках поточної траєкторії розглядаються три сценарії розвитку туризму Канади до 2030 року – реалістичний (expected), оптимістичний (upside), песимістичний (downside). За реалістичним сценарієм туризм Канади

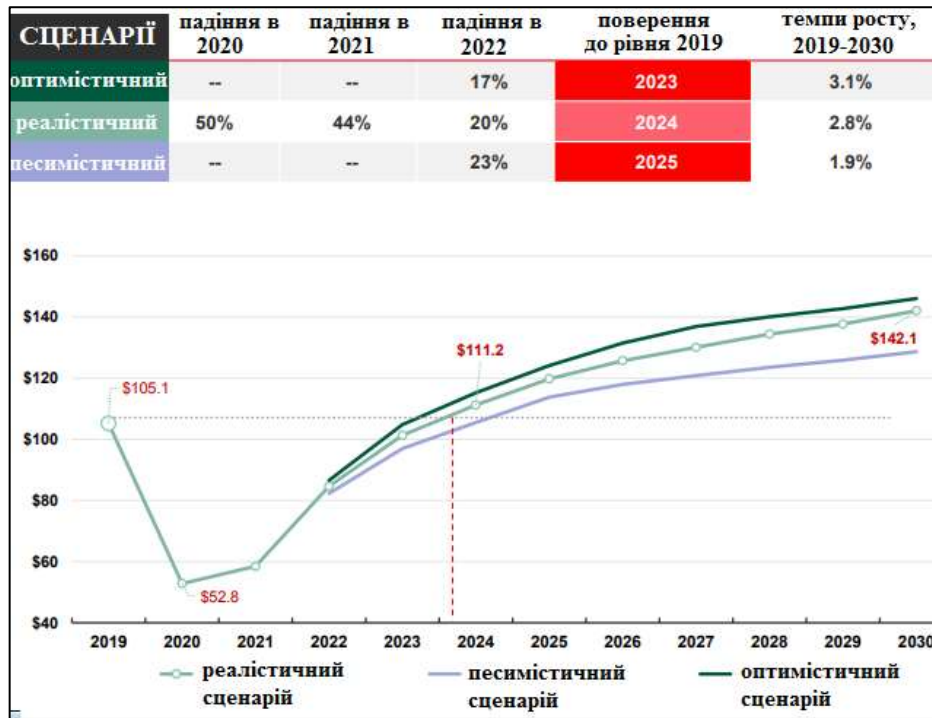

Рис. 3.9. Динаміка доходів від туризму Канади в 2019-2030 роках (прогноз), млрд. канадських доларів [58]

повернеться на докоронавірусний рівень уже в 2024 році. Цьому сприятимуть скасування обмежень, які були введені через пандемію COVID-19 (зокрема, вимога обов'язкової вакцинації туристів, які в'їжджають до Канади) та відновлення відпочинкових подорожей по території Канади. За песимістичним сценарієм туризм Канади повернеться на докоронавірусний рівень не раніше 2025 року через стабільно високий рівень інфляції та процентні ставки, що виснажують заощадження громадян та обмежують їх можливості подорожувати. За оптимістичним сценарієм туризм Канади мав би повернутися на докоронавірусний рівень ще в 2023 році. Але надії на деескалацію російсько-українського конфлікту, перевідкриття Китаю для канадського туристичного ринку та послаблення інфляційного тиску на канадську економіку не справилися [58].

За реалістичним сценарієм очікується, що внутрішній туризм відновиться вже протягом 2023-2024 років, а міжнародний – в 2025 році. Роль США, Мексики і Австралії в міжнародному туризмі Канади досягне рівня 2019 року в 2024 році, а роль інших ключових для канадського туристичного ринку країн – в 2025-2026 роках (рис. 3.10-3.12). Цінова конкурентоспроможність,

стабільність національної валюти і географічна близькість США сприятиме подорожам американців до Канади протягом усього прогнозованого періоду. Інші закордонні ринки відновлюватимуться повільніше через наслідки економічної рецесії, геополітичні конфлікти (Європа), обмеження на подорожі (Китай) і слабкі настрої щодо подорожей (Азія) [58].

	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
відносно рівня 2019 року	100	50	56	80	96	106	114	120	124	128	131	135
внутрішній туризм	100	62	70	92	103	107	113	117	120	123	126	129
США	100	13	17	52	91	112	120	130	135	140	144	151
Мексика	100	12	14	63	92	120	128	138	145	152	157	161
Німеччина	100	8	11	50	77	104	124	132	138	146	151	155
Франція	100	12	19	63	78	92	114	125	132	138	146	153
Велика Британія	100	13	13	60	78	95	118	124	129	136	142	148
Австралія	100	16	5	35	80	110	118	124	130	135	142	147
Китай	100	16	19	18	42	85	108	125	134	144	153	162
Японія	100	12	14	25	53	83	99	115	122	126	130	134
Південна Корея	100	15	19	27	55	78	97	117	134	142	149	156
інші країни світу	100	14	18	53	65	95	111	121	131	137	143	150
		0 – 50%	50% – 75%	75% – 100%	100% – 120%	120% і вище						

Рис. 3.10. Динаміка доходів від туризму Канади в 2019-2030 роках (прогноз), % від рівня 2019 року [58]

	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
відносно рівня 2019 року	100	13	14	49	76	94	103	112	117	122	125	129
США	100	13	14	50	82	100	107	115	118	123	126	131
Мексика	100	20	18	69	78	100	106	113	118	121	124	126
Німеччина	100	10	13	49	66	88	104	109	113	118	120	123
Франція	100	14	18	61	71	82	101	109	114	118	123	127
Велика Британія	100	11	13	59	72	85	105	109	112	117	121	125
Австралія	100	14	3	33	73	98	104	108	112	115	119	122
Китай	100	13	6	9	38	76	95	108	115	122	128	134
Японія	100	12	5	20	51	79	94	107	113	115	118	120
Південна Корея	100	13	6	25	49	68	84	100	113	119	123	127
інші країни світу	100	16	17	54	64	75	88	102	115	120	123	126
		0 – 50%	50% – 75%	75% – 100%	100% – 120%	120% і вище						

Рис. 3.11. Динаміка кількості міжнародних туристів Канади в 2019-2030 роках (прогноз), % від рівня 2019 року [58]

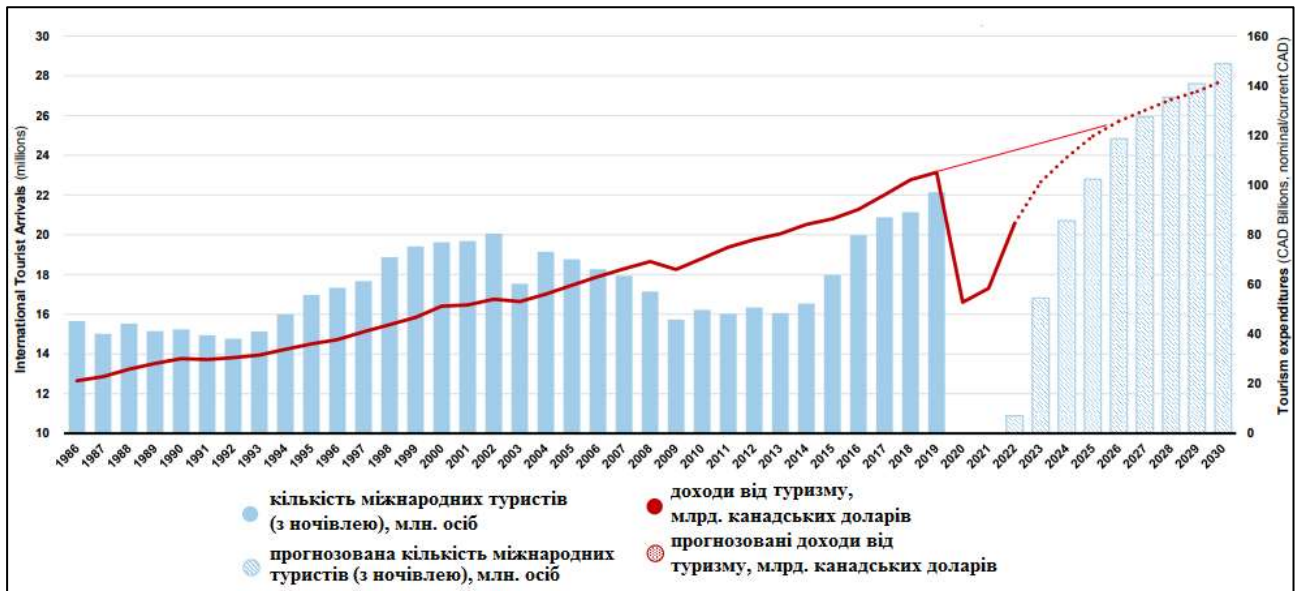

Рис. 3.11. Динаміка доходів від туризму та кількості міжнародних туристів Канади в 1986-2030 роках (прогноз) [58]

Потенційна (трансформаційна) траєкторія розвитку туризму є оптимістичною і передбачає, що до 2030 року щорічні доходи від туризму Канади зростуть до 160 млрд. канадських доларів за рік, що дозволить згенерувати додаткові 82 млрд. канадських доларів (сукупно з 2024 по 2030 роки). Для досягнення цього, канадський туристичний сектор має перейти на шлях трансформації (рис. 3.13) [57].

Рис. 3.13. Динаміка доходів від туризму Канади в 2019-2030 роках (прогноз), млрд. канадських доларів [57]

ВИСНОВКИ

1. У зв'язку з порівняною молодістю існування на пострадянському просторі наук, пов'язаних з дослідженням рекреації і туризму, зокрема географії туризму та рекреаційної географії, в цих науках досі не склалося усталеного понятійно-термінологічного апарату. В результаті, в різних наукових джерелах можна зустріти значну кількість модифікацій та визначень понять, що стосуються туристичних і рекреаційних ресурсів. Цією ж причиною, а також надзвичайною різноманітністю туристсько-рекреаційних ресурсів пояснюється відсутність єдиного підходу щодо їх класифікації. В даному дослідженні всі туристсько-рекреаційні ресурси поділяються на природні, природно-антропогенні та історико-культурні.

2. Канада як найбільша країна Північної Америки та друга за площею країна світу має надзвичайно різноманітний туристсько-рекреаційний потенціал. Як і в минулому, так і зараз туристи захоплюються нескінченно різноманітними канадськими ландшафтами: вкритим фіордами узбережжям Британської Колумбії, могутньою величчю Канадських Скелястих гір, безкрайними просторами прерій, озерами, лісами та річками центральної Канади, Атлантичним узбережжям з його численними затоками, бухтами, пляжами і мальовничими краєвидами, Ніагарським водоспадом, арктичним середовищем з дивовижним полярним сяйвом тощо.

Природно-антропогенні туристсько-рекреаційні ресурси Канади представлені різними формами природоохоронних територій. Загальна площа заповідних територій Канади складає 1368065 км² або 13,7 % території країни. Найбільші площі заповідних територій характерні для Британської Колумбії, а найвищий рівень заповідності – для Юкону. В Канаді створено 37 національних парків і 10 національних парків-резерватів, які охороняють приблизно 336343 км² канадської території (3,4 % від загальної площі Канади). Найбільш відвідуваними в 2022-2023 фінансовому році були національні парки Банф, Джаспер і Пасифік-Рім. На базі національних парків і парків-резерватів Канади створені 18 біосферних заповідників ЮНЕСКО загальною площею 235 тис. км² (2,35 % від загальної площі країни).

Серед історико-культурних туристсько-рекреаційних ресурсів Канади слід відзначити музеї та історичну спадщину, пов'язану з життям корінних

народів Америки та її колонізацією європейцями. В Канаді є 1004 національні історичні пам'ятки. Найбільш багаті історичними місцями Онтаріо, Квебек і Британська Колумбія. Найбільша відвідуваність у 2022-2023 році була характерна для Фортифікацій Квебеку, Лачинського каналу, каналу Рідо, Цитаделі Галіфакс і перевалу Роджерса. У 2023 році канадські музеї, яких нараховується близько 2700 закладів, відвідали близько 8 млн. осіб. Найбільшим і найвідвідуванішим музеєм Канади є Королівський музей Онтаріо, а найстарішим – Музей франкофонної Америки (1806 рік). Серед інших музеїв найвідомішими є Міський музей Доусона, Королівський музей Британської Колумбії, Музей антропології, Королівський музей Тірелла, Музей Манітоби та деякі інші.

3. В Канаді є 22 об'єкти Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, ще десять – у попередньому списку. Десять об'єктів внесені за культурними критеріями, одинадцять – за природними критеріями, а один – за змішаними критеріями. Канал Рідо визнаний шедевром людського генія. Сім з десяти природних об'єктів ЮНЕСКО є природними феноменами виняткової краси та естетичної важливості.

4. У 2021 році кількість в'їзних туристів до Канади становила 4,282 млн. осіб. В структурі в'їзного туризму суттєво переважає Америка (75-76 % в 2010-2022 роках). Найбільша кількість міжнародних прибуттів до Канади відбувається з США (69,9 % всіх міжнародних туристів), а також Австралії, Китаю, Франції, Німеччини, Японії, Мексики, Південної Кореї та Великої Британії. Серед провінцій і територій Канади найбільш привабливими для міжнародних туристів є Онтаріо, Британська Колумбія та Квебек (90 % усіх міжнародних прибуттів у 2022 році). Головними споживачами туристичних послуг Канади були і залишаються самі канадці. Так, у 2022 році на одного в'їзного туриста Канади припадало більше 14 внутрішніх туристів.

5. Туризм Канади на сьогоднішній день перебуває на роздоріжжі. Є два курси подальшого його розвитку: поточний та трансформаційний. Поточна траєкторія розвитку туризму Канади передбачає, що до 2030 року щорічні доходи від туризму зростуть до 140 млрд. канадських доларів за рік, а потенційна (трансформаційна) очікує зростання до 160 млрд. канадських доларів за рік.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бейдик О. О. Рекреаційні ресурси України / О. О. Бейдик. – К. : Альтерпрес, 2011. – 462 с.
2. Гілецький Й. Р. Класифікація туристсько-рекреаційних ресурсів за геосферним підходом [Електронний ресурс] / Й. Р. Гілецький // Географія та туризм. – 2011. – Вип. 14. – С. 52-58. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gt_2011_14_11
3. Гусева Н. В. Туризм у Канаді: суспільно-географічні особливості / Н. В. Гусева, С. О. Білецький // Регіон – 2024: суспільно-географічні аспекти: матеріали міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих науковців (м. Харків, 4 квітня 2024 р.) / Гол. ред. колегії Л. М. Немець. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2024.
4. Закон України № 324/95-ВР від 15 вересня 1995 року «Про туризму»: редакція від 01.01.2024 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80#Text>
5. Ільїна О.В. Туризм. Рекреаційна географія: Поняття і терміни / О. В. Ільїна. – Луцьк : Терен, 2004. – 104 с.
6. Кифяк В.Ф. Організація туристичної діяльності в Україні / В. Ф. Кифяк. – Чернівці: Книги – ХХІ, 2008. – 300 с.
7. Крачило Н. П. География туризма : учебное пособие / Н. П. Крачило. – К. : Вища школа, 1987. – 208 с.
8. Любіцева О. О. Туристичні ресурси України: навчальний посібник / О. О. Любіцева, Є. В. Панкова, В. І. Стафійчук. – К. : Альтерпрес, 2007. – 369 с.
9. Мальська М. П. Основи туристичного бізнесу: навчальний посібник / М. П. Мальська, В. В. Худо, В. І. Цибух. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 272 с.
10. Масляк П. О. Рекреаційна географія: навчальний посібник / П. О. Мас ляк. – К.: Знання, 2008. – 343 с.
11. Мацола В. І. Рекреаційно-туристичний комплекс України / В. І. Мацола. Львів : ІРД НАНУ, 1997. – 259 с.

12. Мельник І. Г. Основи рекреаційної географії: навчальний посібник / І. Г. Мельник. – Луганськ: ТОВ «Віртуальна реальність», 2008. – 174 с.
13. Смаль І. В. Основи географії рекреації і туризму / І. В. Смаль. – Ніжин: Видавництво НДПУ імені Миколи Гоголя, 2004. – 152 с.
14. Список національних парків Канади [Електронний ресурс] // WIKIPEDIA. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Список_національних_парків_Канади
15. Стафійчук В. І. Рекреалогія: навчальний посібник / В. І. Стафійчук. – Херсон: ОЛДІ ПЛЮС, 2017. – 428 с.
16. Цікаві факти про Ніагарський водоспад [Електронний ресурс] // Тут цікаво. – Режим доступу: <https://tut-cikavo.com/pryroda/dyva-prirody/866-tsikavi-fakti-pro-niagarskij-vodospad>
17. Biosphere reserves – Canada [Електронний ресурс] // UNESCO. Man and the Biosphere Programme (MAB). – Режим доступу: https://www.unesco.org/en/mab/list?hub=66369&f%5B0%5D=countries%3A02859c83-5beb-5444-b1a3-b2c1824d2aae&f%5B1%5D=dataset_filters%3A6c254c17-2986-4f89-aa10-17d38a33454c#toggle-facets
18. Biosphere reserves in Canada [Електронний ресурс] // Government of Canada. – Режим доступу: <https://www.canada.ca/en/environment-climate-change/news/2022/06/biosphere-reserves-in-canada.html>
19. Biosphere Reserves of Canada [Електронний ресурс] // Wikipedia. – Режим доступу: https://en.wikipedia.org/wiki/Biosphere_Reserves_of_Canada
20. Canada. Tourism in the economy and outlook for recovery [Електронний ресурс] // OECDilibrary. – Режим доступу: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/39cd1284-en/index.html?itemId=/content/component/39cd1284-en#:~:text=Domestic%20tourism%20fell%20from%2093.7,CAD%2052.8%20billion%20in%202020>
21. Canada Hot Springs [Електронний ресурс] // Ultimate hot springs guide. – Режим доступу: <https://www.ultimatehotspringsguide.com/canada-hot-springs.html>

22. Canadian Protected and Conserved Areas Database [Электронный ресурс] // Government of Canada. – Режим доступа : <https://www.canada.ca/en/environment-climate-change/services/national-wildlife-areas/protected-conserved-areas-database.html>
23. Carte relief Canada [Электронный ресурс] // Carte du monde. – Режим доступа : <http://www.carte-du-monde.net/pays-163-carte-relief-canada.html>
24. Caves in Canada [Электронный ресурс] // Best diplomats. – Режим доступа : <https://bestdiplomats.org/caves-in-canada/#:~:text=The%20list%20of%20Canada's%20top,Basin%20National%20Historic%20Site%2C%20Alberta>
25. Climate of Canada [Электронный ресурс] // BRITANNICA. – Режим доступа : <https://www.britannica.com/place/Canada/Climate>
26. Climatology of Temperature and Precipitation [Электронный ресурс] // Government of Canada. – Режим доступа : https://weather.gc.ca/saisons/clim_e.html
27. Contribution of tourism to the gross domestic product (GDP) in Canada from 2000 to 2020, by industry [Электронный ресурс] // STATISTA. – Режим доступа : <https://www.statista.com/statistics/430000/contribution-of-tourism-to-gdp-by-industry-canada/>
28. Discover the Best Mineral Water in Canada: Stay Hydrated and Healthy [Электронный ресурс] // Bear Springs. – Режим доступа : <https://bearsprings.ca/discover-the-best-mineral-water-in-canada-stay-hydrated-and-healthy#:~:text=Canadian%20Springs%20is%20another%20popular,for%20its%20crisp%2C%20refreshing%20taste.>
29. Domestic Tourism. Canada [Электронный ресурс] // UNWTO. – Режим доступа : <https://www.unwto.org/tourism-statistics/key-tourism-statistics>
30. Drainage of Canada [Электронный ресурс] // BRITANNICA. – Режим доступа : <https://www.britannica.com/place/Canada/Relief>
31. Environment Canada's Protected Areas Network [Электронный ресурс] // Hinterland Who's Who. – Режим доступа : <https://www.hww.ca/en/issues-and-topics/environment-canadas.html>

32. Hot Springs British Columbia Map [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://hotcore.info/babki/hot-springs-british-columbia-map.htm>
33. Inbound Tourism. Canada [Электронный ресурс] // UNWTO. – Режим доступа : <https://www.unwto.org/tourism-statistics/key-tourism-statistics>
34. Irwin S. Instructions for Operating the Proposed Regionalization Tool «Cluster-FCM» Using Fuzzy C-Means Clustering and L-Moment Statistics [Электронный ресурс] / S. Irwin // ResearchGate. – 2015. – Режим доступа : https://www.researchgate.net/figure/Map-depicting-the-Canadian-Climate-Regions-Source-Statistics-Canada-2012_fig1_305480831
35. Great Lakes Fishing: The Complete Guide for 2024 [Электронный ресурс] // Fishing booker. – Режим доступа : <https://fishingbooker.com/blog/great-lakes-fishing-the-complete-guide/>
36. Leading national historic sites in Canada in the financial year 2022/2023, by number of visitors Canada [Электронный ресурс] // STATISTA. – Режим доступа : <https://www.statista.com/statistics/606527/leading-national-historic-sites-visitors-in-canada/#:~:text=During%20the%20year%202022%2F2023,roughly%201.8%20million%20visitors%20overall.>
37. List of longest rivers of Canada [Электронный ресурс] // Wikipedia. – Режим доступа : https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_longest_rivers_of_Canada
38. List of Major Museums in Canada: Top 10 List Canada [Электронный ресурс] // Geeksfor Geeks. – Режим доступа : <https://www.geeksforgeeks.org/list-of-major-museums-in-canada/>
39. List of national parks of Canada [Электронный ресурс] // Wikipedia. – Режим доступа : https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_national_parks_of_Canada
40. List of World Heritage Sites in Canada [Электронный ресурс] // Wikipedia. – Режим доступа : https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_World_Heritage_Sites_in_Canada
41. Map of Canada [Электронный ресурс] // Wikipedia. – Режим доступа : https://simple.wikipedia.org/wiki/Bays_of_Canada#/media/File:Map_Canada_political-geo.png

42. Mineral waters – Canada [Электронный ресурс] // Mineral waters. – Режим доступа : http://mineralwaters.geo.uu.nl/country.php?Country_id=4000
43. National historic sites [Электронный ресурс] // Government of Canada. – Режим доступа : <https://parks.canada.ca/lhn-nhs>
44. National parks [Электронный ресурс] // Government of Canada. – Режим доступа : <https://parks.canada.ca/pn-np>
45. National Parks System Plan [Электронный ресурс] // Government of Canada. – Режим доступа : https://parks.canada.ca/~link.aspx?_id=E070EBCDFF864F1CA4FA0874027D0522&_z=z
46. Number of international tourist trips to Canada in 2022, by province of entry [Электронный ресурс] // STATISTA. – Режим доступа : <https://www.statista.com/statistics/477525/number-of-international-tourist-trips-by-province-of-entry-canada/>
47. Parks Canada attendance 2022-2023 [Электронный ресурс] // Government of Canada. – Режим доступа : <https://open.canada.ca/data/en/dataset/57c69cfc-fc85-495b-9eef-555a08404034/resource/020bfd16-2079-4fa7-839f-f4cc8c19851c>
48. Physiographic Regions [Электронный ресурс] // The canadian encyclopedia. – Режим доступа : <https://www.thecanadianencyclopedia.ca/en/article/physiographic-regions>
49. Relief of Canada [Электронный ресурс] // BRITANNICA. – Режим доступа : <https://www.britannica.com/place/Canada/Relief>
50. Shaw C. An Ecosystem Carbon Database for Canadian Forests [Электронный ресурс] / C. Shaw, J. Bhatti, K. J. Sabourin // ResearchGate. – Режим доступа : https://www.researchgate.net/figure/Terrestrial-ecozones-of-Canada-Ecological-Stratification-Working-Group-1996-and_fig1_265308898
51. Tentative Lists. Canada [Электронный ресурс] // UNESCO. World Heritage Convention. – Режим доступа : <https://whc.unesco.org/en/tentativelists/?action=listtentative&state=ca&order=states>
52. This Map Shows The #1 Attraction In Every Province And Territory In Canada [Электронный ресурс] // NARCITY. – Режим доступа :

- <https://www.narcity.com/this-map-shows-you-the-1-attraction-in-every-province-and-territory-in-canada>
53. Total Precipitation [Электронный ресурс] // Northern Climate Data Report and Inventory (NCDRI). – Режим доступа : <https://nordata.physics.utoronto.ca/en/report/historical-observations/meteorology/313-total-precipitation/>
 54. Tourism [Электронный ресурс] // The Canadian encyclopedia. – Режим доступа : <https://www.thecanadianencyclopedia.ca/en/article/tourism>
 55. Tourism in Canada [Электронный ресурс] // Wikipedia. – Режим доступа : https://en.wikipedia.org/wiki/Tourism_in_Canada
 56. Tourism in Canada [Электронный ресурс] // WorldData.info. – Режим доступа : <https://www.worlddata.info/america/canada/tourism.php>
 57. Tourism Outlook: Unlocking Opportunities for the Sector. Fall 2023 [Электронный ресурс] // DESTINATION CANADA. – Режим доступа : https://www.destinationcanada.com/sites/default/files/archive/1889-Tourism%20Outlook%20-%20Fall%202023/Fall%20Tourism%20Outlook_Public%20Report_12.12.23.pdf
 58. Tourism outlook: Forecast highlights. Fall 2022 [Электронный ресурс] // DESTINATION CANADA. – Режим доступа : https://www.destinationcanada.com/sites/default/files/archive/1696-Tourism%20Outlook%20-%20Fall%202022/Tourism%20Outlook%20-%20Forecast%20Highlights%20-%20Fall%202022%20-%20EN_1.pdf
 59. Townsend J. Indigenous and Decolonial Futurities: Indigenous Protected and Conserved Areas as Potential Pathways of Reconciliation [Электронный ресурс] / J. Townsend // ResearchGate. – 2022. – Режим доступа : https://www.researchgate.net/figure/1-Protected-areas-in-Canada-2021-8_fig1_364332154
 60. Wildlife of Canada [Электронный ресурс] // Wikipedia. – Режим доступа : https://en.wikipedia.org/wiki/Wildlife_of_Canada
 61. Who Are Canada's Post-Pandemic Tourists? An Overview of the Top Tourism Markets for Canada [Электронный ресурс] // Multilingual. – October 12th, 2023. – Режим доступа : <https://www.latmultilingual.com/blog/who-are-canadas->

tourists-an-overview-of-the-top-tourism-markets-for-canada/#:~:text=The%20World%20Tourism%20Organization%20reported,be%20discouraged%20by%20that%20decrease

62. World Heritage List. Canada [Электронный ресурс] // UNESCO. World Heritage Convention. – Режим доступа : <https://whc.unesco.org/en/statesparties/ca/>
63. 2023: REGAINING MOMENTUM. Year in Review Overnight Arrivals Infographic – 2023 [Электронный ресурс] // DESTINATION CANADA. – Режим доступа : https://www.destinationcanada.com/sites/default/files/archive/1909-Year-in-Review%20Overnight%20Arrivals%20Infographic%20-%202023/2023-YearEndInfographic_EN-DC.pdf